

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

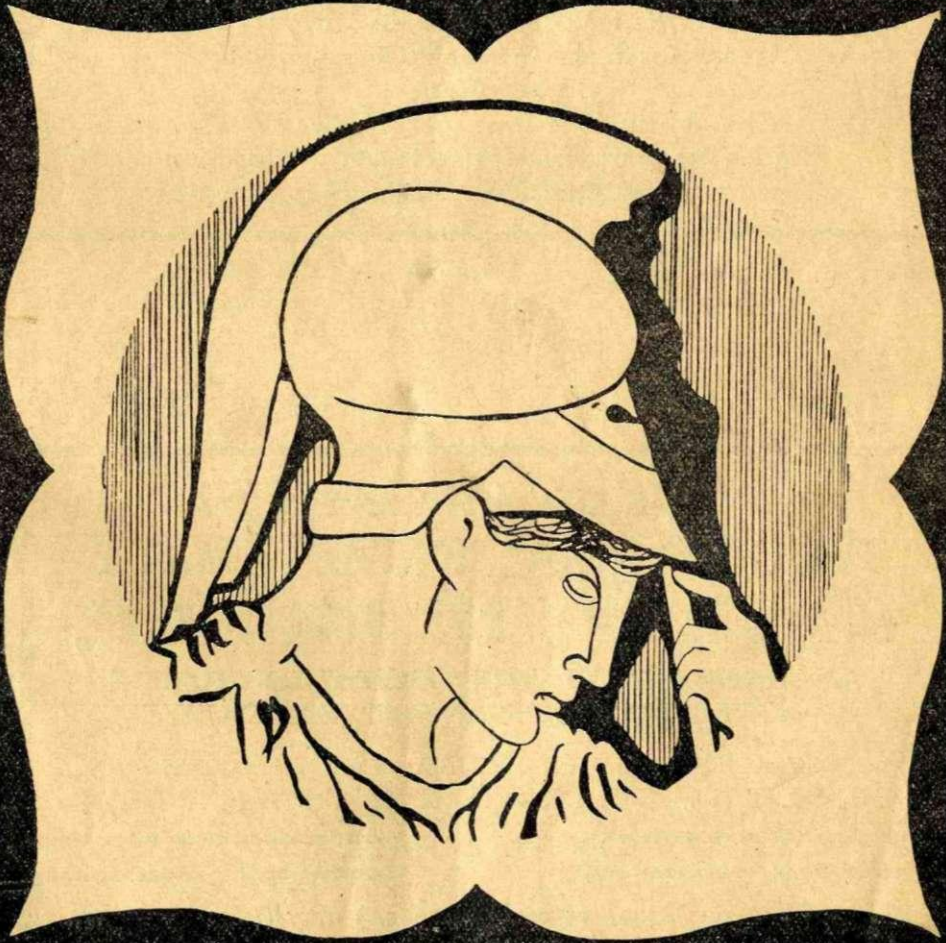
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ & ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

ΠΑΥΛ.ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ - ΑΝΤ.ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΣ - ΙΠΠΟΚΡ.ΚΑΡΑΒΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ Α' - ΤΕΥΧΟΣ 6-7

ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
Γ. ΒΑΛΛΗΝΔΑΣ & ΣΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 36

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΑΗΜΕΝΟΝ ΔΡΧ. 5.100.000

ΑΡΙΘ. ΤΗΛΕΦΩΝΟΥ 5-68

ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ „ΙΔΙΟΤΡΑΠΕΖΑ“

ΤΡΑΠΕΖΙΤΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

Ἐμπορική ἀγοραπωλησία χρεωγράφων καὶ συναλλάγματος

Προεξοφλήσεις

Πιστώσεις ἔναντι φορτωτικῶν

Καταθέσεις ἐν ὄψει καὶ ἐπὶ προθεσμία εἰς δραχμὰς

καὶ εἰς συνάλλαγμα ὑπὸ εὐνοϊκωτάτους ὄρους.

ΤΑ ΝΕΟΪΔΡΥΘΕΝΤΑ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
ΤΗΣ «ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ»,
ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΥΣΙ ΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΙΝ ΠΑΣΗΣ
ΦΥΣΕΩΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΙΔΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ ΙΔΡΥΘΗ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΥΠΩΣΙΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις συνδρομηταὶ καὶ ἀναγνώσται τῆς
«ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ» δύνανται νὰ
ἀποστέλλωσι πρὸς ἐκτέλεσιν πᾶσαν τυπογραφικὴν τῶν
ἐργασιᾶν εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ μὲ τὴν πε-
ποιθήσιν ὅτι εὐσυνείδητος μέρος καταβάλλεται ἐν τῇ
ἐκτελέσει πάσης παραγγελίας.

«ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ»,
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ & ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Διευθυντής

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

Ἐπιτροπὴ Συντάξεως

ΠΑΥΛ. ΚΑΡΟΛΙΑΝΗΣ - ΑΝΤ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΣ - ΠΗΠ. ΚΑΡΑΒΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ Α΄

ΤΕΥΧΟΣ ΣΤ΄

Η ΤΕΛΕΙΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΗΚΟΥΣΗΣ ΕΚΤΕΙΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ ΕΝ Τῷ
ΑΡΧΑΙῶ ΕΛΛΗΝΙΚῶ ΠΟΙΝΙΚῶ ΔΙΚΑΙῶ

Υ π ὀ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΠ. ΦΑΡΑΝΤΑΤΟΥ

ΔΡ. ΦΙΛ. & ΝΟΜ. Τ. ΥΦ. ΕΘΝ. ΠΑΝ.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

Μέρος Πρῶτον

Ἄπορίαν προκαλεῖ ἕτι οἱ πλείστοι τῶν ξένων ποινικολόγων οὐδένα ἢ βραχύ-
τατον λόγον ποιοῦνται ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτῶν περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ
ποινικοῦ δικαίου καὶ τῶν περὶ τοῦτο τελεσφόρων ζητήσεων, ὡς συντελεστῶν εἰς τὴν
διαμόρφωσιν καὶ πρέπουσαν διαρρύθμισιν τῆς ποινῆς κατὰ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν
αὐτῆς, ἀλλ' ἀρχονται ἐξετάζοντες τὰ τῆς ἱστορικῆς ἐξελλίξεως τοῦ ποινικοῦ δι-
καίου ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων, εἶτα ἐξετάζουσι τὸ ἀρχικὸν Γερμανικὸν Ποινικὸν Δίκαιον
καὶ τὸ Κανονικὸν Ποινικὸν Δίκαιον, ὡς ἐπιδράσαντα ἐπὶ τῶν νεωτέρων ποινι-
κῶν δικαίων. - Ὁ Berner ἐν τῇ 4ῃ ἐκδόσει τοῦ ποινικοῦ δικαίου γράφει τάδε:
«ἐν τῇ Ἀνατολῇ πλὴν τῶν Ἑλλήνων τὸ ποινικὸν δίκαιον εἶνε τελείως θεο-
κρατικόν, συνδεδεμένον μετὰ τῆς θρησκείας (jus divinum). Τὸ ἀδίκημα προσ-
βάλλει τὸ θεῖον, ὁ ἀδικήσας ἀπειργεταὶ τῶν ἱερῶν καὶ ἱερῶν τελετῶν καὶ διὰ
τῆς τιμωρίας ἐξευμενίζεται τὸ θεῖον, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ ὑποκειμενικόν
μέρος τοῦ ἀδικήματος, ἢ θέλησις, ἀλλὰ μόνον ἐξωτερικῶς ἢ πράξις. Ἐνῶ τὸ Ἑλ-
ληνικὸν ποινικὸν δίκαιον ἦτο jus humanum, ἀπεχωρίσθη ἔνωρις
ἀπὸ τῆς θρησκείας καὶ ἀπετέλεσε δίκαιον τῆς πολιτείας. Καὶ πάντες μὲν οἱ ἀρ-
χαῖοι λαοὶ εἶχον τὸ θεοκρατικὸν στοιχεῖον, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἔστησαν ἐν τούτῳ,
ἄλλοι δὲ προεχώρησαν εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν τούτου ἀπὸ τῆς θρησκείας καὶ ὑ-
παγωγὴν εἰς τὴν ἐλευθέραν πολιτείαν, τὴν ἔχουσαν αὐτοτελῆ ὑπαρξιν καὶ τιμω-
ροῦσαν τὸν ἀδικούντα ὡς προσβάλλοντα τὴν πολιτείαν, ἰδίᾳ δ' ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα

ἀπέβη δημόσιον δίκαιον. Καί κατ' ἀρχάς ἐνείχε καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ποινικὸν δίκαιον τὸ θεοκρατικὸν στοιχεῖον, πρὸς ἐξευμενισμόν τοῦ θεοῦ, ὡς ἡ τιμωρία τοῦ Οἰδίποδος καὶ ἡ λοιμὸς ἐμαστίξων τὴν πόλιν αὐτοῦ καὶ ἡ δίωξις τοῦ Ὀρέστου ὑπὸ τῶν Ἐρινύων, εἰ καὶ παρωρμήθη οὗτος ὑπὸ τοῦ χρησιμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὸ ἀδίκημα αὐτοῦ. «Αὐτὸς (Ἄπολλων) ὁ χρήσας, αὐτὸς ἦν ὁ μαρτυρῶν (Αἰσχ. Εὐμ. 798), ὡς τοῦτ' Ὀρέστην δρῶντα μὴ βλάβας ἔχειν (Αἰσχ. Εὐμ. 799), «αἰτίαν ἔχω (Ἀπόλλων) τῆς τοῦδε μητρὸς τοῦ φόνου» (Αἰσχ. Εὐμ. 579). «Σὺ δὲ (λέγουσιν οἱ Διόσκοροι) οὐχὶ δρᾶς, Φοῖβός τε, Φοῖβός τε (Εὐριπ. Ἡλ. 241), «Αἰγισθος ἐμήσατο οἴκοθι λυγρὰ κτείνας Ἀτρεΐδην... ἐπτάετες δ' ἦνασσε πολυχρῦσοιο Μυκηνῆς. - τῆ δὲ οἱ ἐγδοάτῳ κακὸν ἤλυθε δῖος Ὀρέστης. - κατὰ δ' ἔκτανε πατροφονίᾳ, - Αἰγισθον δολόμητιν, ὅς οἱ πατέρα κλυτὸν ἔκτα. - ἦτοι ὁ τὸν κτείνας δαίνυ τάφον Ἀργείοισιν - μητρὸς τε συγερῆς καὶ ἀνάγκιδος Αἰγισθοιο. (Ὀμηρ. Ὀδυσ. Γ' στιχ. 303-310)».

Τὴν ἐννοίαν τοῦ θεοκρατικοῦ δικαίου ἐξέθηκον ἐν τῇ Πρυτανικῇ αὐτοῦ λόγῳ περὶ ἀδικήματος καὶ ποινῆς ὁ καθηγητὴς τοῦ Ἐθν. Πανεπ. Κ. Κωστής 1885 οὕτως «Τὸ δίκαιον δὲν ἐθεωρεῖτο καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιότατα ὡς ἐπινόημα καὶ κατασκευάσμα ἀνθρώπινον, ἀλλ' ὡς προσὸν τῆς θεότητος θεμελιούσιν τὴν ἀρμονίαν τοῦ παντός καὶ οἱ νόμοι, ἐν οἷς ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης ἀποτυπώσεται, δεσπόζουσι πάντων· οὗτοί εἰσιν οἱ βασιλεῖς θνητῶν καὶ ἀθανάτων.

Οἱ θεοὶ ὡς φύλακες καὶ ὡς φρουροὶ τοῦ δικαίου πᾶσαν κατ' αὐτοῦ ἀντιστρατευομένην πράξιν αὐστηρῶς τιμωροῦσιν. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἀδιάσπαστος λογίζεται ἡ ποινικὴ τῶν θεῶν ἐξουσία ἀπὸ τῆς προσωπικότητος αὐτῶν, ὥστε ἡ παράλειψις τῆς τιμωρίας τῶν ἀδικημάτων παρείχεν εὐλογον ἀφορμὴν διαταγῆς περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Ὁ ἄνθρωπος καθοδηγεῖται εἰς τὴν δίκην τῶν δικαίων ὑπὸ τῆς ἰδίας συνειδήσεως, ἐφείλει δὲ νὰ πράττῃ συμφώνως πρὸς τὰ παραγγέλματα αὐτοῦ· διότι ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀρμονίᾳ τῆς ἰδίας βουλήσεως πρὸς τὸ δίκαιον, ἀνευρίσκει τὴν εὐμερίαν καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ καὶ μαρτυρεῖ τὴν πρὸς τὸν θεὸν εὐλάβειαν. Ὁ τὰ παραγγέλματα τοῦ δικαίου ἀθετῶν παρίσταται ὡς ἄθεος, «νέος (σὺ Ἄπολλον) δὲ γραίας δαίμονας (Ἐρινύας) καθιπάσω (κατηγωνίσω), τὸν ἰκέταν (Ὀρέστην) σέδων, ἄθεον ἄνδρα καὶ τοκεῦσι πικρόν» (Αἰσχ. Εὐμ. 154), καὶ ἐνεκατῶν ἀθέων φρονημάτων αὐτοῦ ἀξίός ἐστι τιμωρίας «σφι (Πέρσαις) κακῶν ὕψιστ' ἐπαμμένει· παθεῖν ὕβρεως ἄποινα κἀθέων φρονημάτων - οἴ γ' ἦν μολόντες Ἑλλάδα οὐ θεῶν δρέτην - ἢ δοῦντο σὺλ' ἀν οὐδὲ πιμπράναι νεός» (Αἰσχ. Πέρσ. 810), οἱ θεοὶ ἀποστέρουσι αὐτόν, στυγοῦσι τοὺς κακοὺς «τοὺς δὲ σὺ φρονας - θεοὶ φιλοῦσι καὶ στυγοῦσι τοὺς κακοὺς (Σοφοκλ. Αἴας 132), καὶ καταδιώκουσιν αἱ ποδώκεῖς θεῶν βλάβαι «συντέμνουσι - θεῶν ποδώκεῖς τοὺς κακόφρονας δλάβαι (Σοφ. Ἀντιγ. 1101), ἢ δὲ ἀρὰ εἶνε εὐχὴ ἦν ὁ ἀδικηθεὶς ἐν τῇ ἀγανακτήσει αὐτοῦ ἐκφέρει ἐπικαλούμενος τὴν θεότητα ὡς προστάτιδα τοῦ δικαίου πρὸς ἐκδίκησιν καὶ τιμωρίαν τοῦ ἀδικήσαντος «Ἐρινύες ἡμεῖς ἐ-

σμέν Νυκτὸς αἰαντῆς τέκνα - Ἄραϊ δ' ἐν οἴκοις γῆς ὑπαὶ κεκλήμεθα» (Αἰσ. Εὐμ. 416).

Εἶτα, γράφει ὁ Berner «ἀναπτύσσεται παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τὸ ποινικὸν δίκαιον καὶ λαμβάνει τὸν πολιτειακὸν χαρακτήρα δημοσίου ποινικοῦ δικαίου καὶ ἐξετάζει τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον τοῦ ἀδικήματος, καθιεροὶ τὴν δημοσίαν ποινικὴν ἀγωγὴν (γραφὴν) διὰ τὰ ἀδικήματα κατὰ τῆς πολιτείας καὶ κατὰ τῶν πατρῶν θεῶν». Ἐν δὲ τῇ κεφαλαίῳ περὶ τῶν θεωριῶν διὰ τὸν λόγον τῆς ποινῆς προστίθησι τὰ ἑξῆς: «Ἐἰ καὶ ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι εὐρίσκομεν σπουδαίας τινας ἐκδηλώσεις περὶ τῆς οὐσίας τῆς ποινῆς καὶ τῆς αἰτιολογίας αὐτῆς, αἱ κυρίως ἔμως θεωροῦνται περὶ ποινῆς εἶνε ἔργον τὸ πρῶτον νεωτέρων χρόνων». Ἐν τῇ 13ῃ ὁμως ἐκδόσει ὁ Berner οὐδὲν γράφει περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ποινικοῦ δικαίου. Ἐν τῇ 23ῃ μεγάλῃ ἐκδόσει τοῦ ποινικοῦ δικαίου τοῦ 1924 τοῦ Listt (ἵνα παραλίπω ἄλλους) γράφεται ὅτι ἡ ποινὴ συμπίπτει μετὰ τῆς ἀρχικῆς συστάσεως τῶν κοινωνιῶν, γίνεται δὲ δεκτὸν ὅτι κατ' ἀρχὰς δὲν ἐχωρίζοντο ἀλλήλων τὸ θεοκρατικὸν στοιχεῖον καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς· εἶτα δὲ ἐξετάζεται τὸ ποινικὸν δίκαιον καὶ ἡ ποινὴ ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων, οὐδενὸς λόγου γιγνομένου περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ποινικοῦ δικαίου.

Εἷς τι σύστημα τοῦ ποινικοῦ δικαίου διτόμου παρ' ἡμῖν τῇ 1867 ἐκδοθέντι, ἄλλως ἀξιὸν λόγου ἔργον ἀπερίττως ἀναγράφονται τάδε: «Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν πεπολιτισμένα ἔθνη, ἀλλὰ δὲν εἶχον φθάσῃ τὸν βαθμὸν τοῦ ἠθικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ ἐξευγενισμοῦ, ὅστις συνήθως εἶνε κρηπίς πάσης δικαίας καὶ σοφῆς ποινικῆς νομοθεσίας πρὸς σκοποὺς λυσιτελεῖς καὶ ὀρθοὺς κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῶν ποινῶν, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ὁ προορισμὸς τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης». Καὶ ὁμως ὑπάρχουσι ἐν τῇ ἀρχαίῳ Ἑλληνικῇ ποινικῇ δικαίῳ ἐνδείξεις σημαντικαὶ καὶ τείνουσαι πρὸς τὴν εὐλογον διαμόρφωσιν τῆς ποινῆς καὶ εἶτι πλέον πνευματικὴ ζήτησις ὑπὸ τῶν τὰ πρῶτα φιλοσοφησάντων Σωκράτους, Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἀρρήκτως συνδεδεμένη πρὸς τὴν μέλλουσαν διαμόρφωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ποινῆς καὶ τὴν προσήκουσαν ἔκτεισιν αὐτῆς, πλήρης ἰδεῶν φιλανθρωπίας καὶ σοφίας διὰ τὴν ψυχικὴν βελτίωσιν τοῦ ἀδικήσαντος, ὥστε πρὸ τούτων καταρρίπτονται ὑπὸ τὸ δνειδος αἱ ὠμαὶ ποιναὶ διαφόρων αὐτοκρατόρων τῆς Ῥώμης, ὡς ἡ φοινικὴ πάλῃ πρὸς θηρία, ἢ ποινὴ τοῦ πίνειν πεπυρακτωμένον μέλυδον καὶ ἄλλαι. Ὁ Ν. Σαρίπολος ἐν τῇ ἔργῳ του τῆς ποινικῆς νομοθεσίας διὰ μακρῶν διέλαθε περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ποινικοῦ δικαίου. Καὶ ὁ νεώτερος Ἑλλήν ποινικολόγος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Τ. Ἡλιόπουλος (τέως διὰ τὸ τυπικὸν ὄριον τῆς ἡλικίας «!») ὡσεὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ὁ ἐπιστήμων, ἐφ' ὅσον θεραπεύει τὴν ἐπιστήμην ἀξίως ἔχει ὄρια ἡλικίας!, ἐφ' ὅσον αὐτὴ αὕτη ἢ Πολιτεία ὁμολογεῖ τὸ δεινὸν ἀδίκημα πρὸς τὴν Πανεπιστημιακὴν σπουδάζουσαν νεότητα, ὅτι παραπαίουσα ἀπεμάκρυνε τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τοῦ τυπικοῦ ὁρίου τῆς ἡλικίας Καθηγητὰς ἐπιστημονικῆς ἀκμῆς καὶ ὑπερόχου ἀξίας, ἐν οἷς καὶ τὸν κ. Ἡλιόπουλον, ἐνῶ ἐξ ἐτέρου

ἀνέθηκεν εἰς ἐπιτροπείαν ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν ἡγεσίαν καὶ συνεργασίαν αὐτοῦ τὴν ἐκπόνησιν νέου ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ Κώδικος, ἣτις καὶ ἀπετελέσθη μετὰ μακροτάτης αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως καὶ περὶ ἣς ἐποιήσατο ὁ κ. Ἡλιόπουλος τὴν βαρυσήμαντον διάλεξιν του ἐν τῷ Παρισίῳ περὶ τῆς συγχρόνου ἀντικλήψεως τῆς ποινῆς καὶ τοῦ νέου ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ Κώδικος, ἐπιστέψας ὁ εὐγενῆς ἐπιστήμων τὴν διάλεξιν του διὰ τῶν ὥραων λόγων: «Ὅταν ἴδω τὸ ἔργον μου τοῦτο περιβλεθὲν τὴν ἰσχὺν Νόμου, τότε θὰ εἶπῶ ὅτι δὲν παρήλαεν ὁ θεὸς μου ματαίως διὰ τὴν πατρίδα» ἐν τῷ ἐκδοθέντι Γενικῷ μέρει τοῦ συγγράμματός του παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «Μεταξὺ ἀπολύτων καὶ σχετικῶν θεωριῶν περὶ ποινῆς, ἀντίθετον εὐρίσκωμεν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὑφισταμένην, ἐπικρατούσαν δὲ τὴν ἰδέαν τῆς σκοπιμότητος· οὕτως ὁ Πλάτων ἐν Πρωταγόρᾳ διδάσκει ὅτι οὐδεὶς μετὰ λόγου τιμωρεῖ ἕνεκα τοῦ ἀδικήματος, διότι τοῦτο δὲν δύναται πλέον νὰ ἐκλίπῃ «οὐ γὰρ τὸ γεγονός ἀγέννητον ἔσται ποτὲ (Νομ. Πλάτ. 934) ἀλλ' ἵνα μὴ ὁ ἔνοχος περιπέσῃ εἰς ἄλλο ἔγκλημα καὶ ἵνα ἡ τιμωρία αὐτοῦ ἀποτρέψῃ καὶ ἄλλους, οἵτινες θὰ ὦσι μάρτυρες αὐτῆς». Ὁμοίως δὲ ὁ Ἀριστοτέλης, οὐχὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ, ἀλλ' ἐν τῇ κοινωνικῇ ὠφελείᾳ τίθησι τὸν λόγον τῆς δικαιολογικῆς ποινῆς».

Ἐκ τούτων ὠρμήθη νὰ ἐξετάσω ἂν ἡ εἰρημένη παράλειψις ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης ποινικολόγων περὶ τοῦ ποινικοῦ δικαίου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἣτις κατὰ τὸν κλεινὸν τῆς νέας Ἑλλάδος λογοτέχνην Σπ. Παγανέλην «ἐξεκόλαψε τὸ ἐν πᾶσι καλόν, ἐμόρφωσε, προήγαγεν, ἐτελειοποίησε καὶ ἀπεθέωσεν αὐτό», εἶνε ἀποτέλεσμα ἐσωτερικῆς ἐπιστημονικῆς ἐπισκοπήσεως καὶ πορίσματος αὐτῆς ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν δίκαιον καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ πεφιλοσοφημένα δὲν συμβάλλουσι γενναίῳ τι εἰς τὴν γενικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐπ' ἀγαθῷ τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν ἢ ἂν τοῦναντίον συμβαίνοι, ὅτε ἡ παράλειψις τὸ μὲν δὲν εἶνε ὀρθή, ὀλιγώρως ἔχουσα πρὸς μέγαν συντελεστὴν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν κοινωνιῶν, τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὸ δὲ ἐκφαίνει μέγα κενὸν ἐπιπλαθὲς εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῶν Πανεπιστημίων, Δικαστὰς καὶ Κυβερνήτας ἐφιεμένους νὰ γνωρίσωσι τὰ στοιχεῖα πρὸς λύσιν σπουδαιοτάτου κοινωνικοῦ ζητήματος, δι' ὧν ἀπαλλάσσονται τοῦ ἐρέθους τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων θεωριῶν, σήμερον μάλιστα, ὅτε ἡ ὑποτροπὴ εἰς τὸ ἀδίκημα ἀποτελεῖ ἀπειλητικὴν κοινωνικὴν μάστιγα καὶ τὸ εἰρημένον ζήτημα ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀρθὴν θεωρίαν περὶ ποινῆς καὶ προσηκούσης ἐκτείσεως αὐτῆς.

Πρὸς πλήρωσιν τοῦ ἐκτεθέντος κενοῦ ἐν τοῖς ξένοις ποινικοῖς συγγράμμασι διὰ τὸν ἄρρηκτον σύνδεσμον τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ θεωριῶν περὶ ποινῆς, πρὸς τὴν ἐξέλιξιν καὶ θελίωσιν τοῦ νεωτέρου, διὰ τῆς ἀναμφισβητήτου ἐπιδράσεως τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐνόμισα λυσιτελέεω, νὰ ἐξετάσω ὑπὸ νέαν μορφήν τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ποινικὸν δίκαιον (*), ἀνευρίσκων καὶ τιθέμενος ὡς βᾶσιν τῆς ἐμῆς ἐργασίας δύο κύρια ζητήματα καὶ μεγίστης σπουδαιότητος, ἅτινα προσπίπτουσι παντὶ τῷ μετ' ἐπιστάσεως σκοποῦμένῳ 1ον) τὴν δυσφορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος διὰ τὰς κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν πρώτων χρόνων ἐπιβληθείσας σκληρὰς ποινὰς καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτοῦ πρὸς τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀποφυγὴν αὐτῶν καὶ 2ον) τὸν ἐκ τῆς δυσφορίας καὶ ἀγωνίας ταύτης προελθόντα καθορισμὸν τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ τῆς ποινῆς, ὃν διετύπωσεν ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἀναλαβοῦσα τὸ ἔργον αἰωνίου δικαίου ἐπικριτοῦ ἐν τούτῳ χάριν τοῦ μέλλοντος πολιτισμοῦ τῶν λαῶν.

Ἐξετάσωμεν νῦν τὰ δύο ἐκτεθέντα ζητήματα. Τὸ πρῶτον ζήτημα εἶνε:

«Ἡ δυσφορία τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος διὰ τὰς κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν πρώτων χρόνων ἐπιβληθείσας σκληρὰς ποινὰς καὶ ὁ ἀγὼν αὐτοῦ πρὸς τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀποφυγὴν αὐτῶν». Ἐν τῷ πρώτῳ ζητήματι τούτῳ λαμβάνομεν ὡς εἰκὸς κυρίως ὅπ' ὄψιν τὸ Ἀττικὸν δίκαιον καὶ δὴ τὴν νομοθεσίαν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ Σόλωνος ἔχουσαν εὐρυτέρας ἀρχὰς τῶν ἄλλων, μὴ περιοριζομένην ἐν στενοῖς ὀρίοις καὶ ἀυστηροῖς, μὴ οὖσαν ἀπομίμημα ἄλλων, δι' ὃ καὶ ὁ μέγας Περικλῆς ἔλεγε: «Χρῶμεθα πολιτεία οὐ ζηλοῦσῃ τοὺς τῶν πέλας

(* Σπουδαιοτάτην διατριβὴν περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ Δικαίου ἔγραψεν ὁ διάσημος Karl Fr. Hermann. Göttingen 1855. Ἐν ταύτῃ ἐκτίθενται οἱ παράγοντες τῆς ἐπιβαλλομένης ποινῆς διὰ τὸ ἀδίκημα, ἡ ἀτομικὴ ἐκδίκησις, ὁ ἄσυχον διὰ τὴν ἀσφάλειάν του, τὸ Δικαστήριον τοῦ Δήμου (Ἡλιαία) ὅπερ διὰ τῶν ἀποφάσεών του περὶ τοῦ τί δεῖ παθεῖν ἢ ἀποτεῖσαι τὸν ἠδίκηκότα ἴθυνε τὸ Ποινικὸν Δίκαιον πρὸς γενικωτέρας κατευθύνσεις, αἱ ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ μετὰ μαρτυριῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.

νόμους, παράδειγμα δὲ μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες τινὶ ἢ μιμούμενοι ἑτέρους (Θουκυδ. 2, 37, 1) καὶ διότι μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους αἱ Ἀθηναίαι κατέστησαν τὸ κέντρον τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς διαπλάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκ τῶν Ἀθηναίων διεχέοντο εἰς τὰς λοιπὰς Ἑλληνικὰς πόλεις αἱ ἰδέαι τῆς προόδου καὶ τῆς ἀναμορφώσεως, ἐν Ἀθήναις ἐτελείτο ἡ δοκιμασία τῶν πνευματικῶν προϊόντων τῆς Ἑλλάδος (Κωστῆς ἐν Πρυταν. λόγῳ 1885), ἤκμασε δὲ καὶ ἡ ποίησις ἡ-τις κατ' Ἀριστοτέλην «φιλοσοφώτερον καὶ σπουδαιότερον ἱστορίας ἐστίν». Ἄλλως τὸ Ἀττικὸν δίκαιον ἔσχε μείζονα ἐξέλιξιν τῶν ἄλλων, ὡς βλέπομεν καὶ ἐκ τῶν διασωθεισῶν πολλῶν ἡμῖν πηγῶν διὰ τῶν ἐπιγραφῶν, διὰ τῶν ποιητῶν, τῶν ρητόρων, τῶν ἐν αὐτοῖς νόμων καὶ ψηφισμάτων, ἄλλων συγγραφέων καὶ τῶν λεξικογράφων. Ἐἰς ταῦτα προσθετέον ὅσα γράφει καὶ ὁ καθηγητῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Ἀττικοῦ δικαίου Π. Φωτιάδης ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ λόγῳ του (σελ. 16) «Ἀδξανομένου ὁσημέραι τοῦ ἀξιωματοῦ καὶ τῆς ἀκμῆς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸ φιλόκαλον καὶ φιλόξενον πνεῦμα τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ὠραίαν φράσιν τοῦ Περικλέους ἐν Θουκ. 2, 39 «τὴν τε πόλιν κοινὴν παρέχομεν καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε ξηνηλασίαις ἀπείργομέν τινα ἢ μαθήματος ἢ θεάματος ὃ μὴ κρυφθὲν ἂν τις τῶν πολεμίων ἰδὼν ὠφελῆθαι», αἱ Ἀθηναίαι ἀπέβησαν πράγματι Ἑλλάς Ἑλλάδος, Ἑλλάδος ἔρεισμα, Ἑλλάδος Μουσεῖον, Πρυτανεῖον σοφίας, κοινὸν παιδευτήριον πᾶσιν ἀνθρώποις, — (Πίνδαρος ἐν ἀποσπάσματι διθυράμβου (76.6) «ᾠ ται λιπαραὶ καὶ ἰσοτέφανοι καὶ ἀοίδιμοι, Ἑλλάδος ἔρεισμα, κλειναὶ Ἀθᾶναι δαιμόνιον πτολίεθρον. Πίνδ. Πύθ. α' «Κάλιστον αἰ μεγαλοπόλιες Ἀθᾶναι προοίμιον» (ὕμνων). Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 636 «ἰσοτέφανοι, 739, λιπαραὶ» καὶ Ἰππ. 1329 «ὦ λιπαραί, ἰσοτέφανοι, ἀριζήλωτοι Ἀθηναίαι». Θουκ. Β. ἐν ἐπιταφ. Περικλ. 41 «Ἐυελὼν τε λέγω τὴν τε πᾶσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος παιδεύειν εἶναι». Πλατ. Πρωτ. 337 «καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο νῦν συνεληλυθότας τῆς τε Ἑλλάδος εἰς αὐτὸ τὸ πρυτανεῖον τῆς σοφίας». Ἰσοκρ. Πανηγ. 46 κεφ. 12 ἐν τέλει «τὰ γὰρ ὑφ' ἡμῶν (Ἀθηναίων) κριθέντα τὸσαῦτα λαμβάνει δόξαν ὥστε παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀγαπᾶσθαι». Ἰσοκρ. 15, 156 «Πίνδαρον τὸν ποιητὴν οἱ πρὸ ἡμῶν γεγονότες ὑπὲρ ἐνὸς μόνου ρήματος, ὅτι τὴν πόλιν ἔρεισμα τῆς Ἑλλάδος ὠνόμασεν οὕτως ἐτίμησαν, ὥστε καὶ πρόξενον ποιήσασθαι καὶ δωρεὰν μυρίας αὐτῷ δοῦνα: δραχμάς». Ἀριστοτέλ. Παναθην. 342 «ἀετὸν ἐν νεφέλαις αὐτῆν (τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων) ὁ θεὸς καλεῖ πρὸς τὰ ἄλλα πολιόμενα» 343 «ἠγάμην ἀκούων τὸ τῆς σοφίας πρυτανεῖον καὶ τὴν τῆς Ἑλλάδος ἐστίαν καὶ τὸ ἔρεισμα». Διόδωρος 13, 27 «Ἀθήνας πάντων ἀνθρώπων κοινὸν παιδευτήριον» Ἐδσταθ. Ἰλ. 6 p. 284 εἰς στιχ. 550 Ἰλ. Β. «ὅτι πολὺ τὸ σεμνὸν αἰ Ἀθηναίαι πάσαι ποτὲ εἶχον δηλοῖ καὶ ὁ ἐπὶ τὰς Ἀθήνας Ἑλλάδος μουσεῖον καὶ Πίνδαρος Ἑλλάδος αὐτὰς ἔρεισμα καλέσας καὶ Θουκ. ἐν ἐπιγράμματι εἰς Εὐριπίδην Ἀνθ. Παλ.) Ἑλλάδος Ἑλλάδα καὶ ὁ Πύθιος ἐστίαν καὶ πρυτανεῖον τῶν Ἑλλήνων ἐξ ὧν ὠρμημένος τις εἰς ἔννοιαν σεμνῆν κόσμου

κόσμον ἐκάλεσε τὸν ἐν Κω) πόλει: ἀσύγκριτον νόον». Φωτίου Βιβλιοθ. (ἐκδ. Bekker) σελ. 409. Κικ. d. offic. 1, p. 2 «quorum alter (Cratippus) te scientia augere potest altera (urbs Athenae) exemplis (πρὸς ἀσκήσιν τῆς σοφίας). Κικερ. ἐν Flacc. 26 «Athenienses unde humanitas, doctrina, jura, leges ortae atque in omnes terras distributae putantur». Σχολ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. εἰς στιχ. 637 καὶ εἰς Ἰππ. εἰς 1329 Ἀθηναίος ὁ 187 d. «Ἀθηναίων πόλιν τὸ τῆς Ἑλλάδος μουσεῖον, ἦν ὁ μὲν Πίνδαρος Ἑλλάδος ἔρεισμα ἔφη, Θουκυδίδης δ' ἐν τῷ εἰς Εὐριπίδην ἐπιγράμματι (Ἀνθ. Παλ.) «Ἑλλάδος Ἑλλάδα», ὁ δὲ Πύθιος «ἐστίαν καὶ πρυτανεῖον τῶν Ἑλλήνων» Πρβλ. Θουκυδ. μεγ. ἐκδ. Porp. τομ. 3ον σελ. 199. Καὶ ἐν τοῖς ὑστεροῦ χρόνοις αἱ Ἀθηναίαι διὰ τὴν ἐν αὐταῖς ἐκάστοτε παρατηρουμένην πνευματικὴν ἀναλαμπὴν ἐπαίνουονται. Οὕτως ἐν Πλουτάρχ. βίῳ Ἀριστοτείδ. κ. 37 ἐν τέλει ἀναγινώσκωμεν «φιλανθρωπίας καὶ χρηστότητος πολλὰ καὶ καθ' ἡμᾶς ἢ πόλις ἐκφέρουσα δείγματα θαυμάζεται καὶ ζηλοῦται δικαίως», ἐν Φίλωνι «περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον κ. 20 σ. 467 «ὅπερ ἐν ὀφθαλμῷ κόρη ἢ ἐν ψυχῇ λογισμός, τοῦτ' ἐν Ἑλλάδι Ἀθηναίαι», ἐν βιογραφίᾳ τοῦ κληρικῶν Gislenus (7ον αἰων. μ.Χ.) σπουδάζαντος τὴν ρητορικὴν ἐν Ἀθήναις «Athenas, nobilissimam Graecorum urbem, quae cunctis nationum linguis tribuit totius floris eloquentiae». Πρβλ. ἱστορίαν Χέρτσοβεργ Καρολίδου σειρ. Γ' τόμ. Β' τευχ. Α' σελ. 85-88 Β' σειρ. τόμ. Α' σελ. 167-168.)—ἡ νομοθεσία αὐτῶν ὑπερβαίνουσα τὰ ἔρια τῆς Ἀττικῆς θαυμάσιον εἰσήγατο κατ' ἀπομίμησιν καὶ εἰς ἄλλας Ἑλληνίδας πόλεις ὥστε καὶ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων τῶν Ἀθηναίων ποιητῶν, φιλοσόφων, ἱστορικῶν, ῥητόρων καὶ καλλιτεχνῶν».

Τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα εὐγενῶς ἠξίου παρὰ τοῦ πολίτου νὰ πειθαρχῇ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς ἀρχοῦσιν οὐχὶ ἐκ τοῦ φόβου πρὸς τὴν ποινὴν, ἀλλ' ἐκ δέους πρὸς τὴν ἠθικὴν, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἱερότητα τῶν νόμων, ὡς ἔλεγεν ὁ μέγας Περικλῆς «ἀνεπαχθῶς δὲ τὰ ἴδια προσομιλοῦντες, τὰ δημόσια διὰ δέουσι μάλιστα οὐ παρανομοῦμεν, τῶν τε αἰεὶ ἐν ἀρχῇ ὄντων ἀκροάσει καὶ τῶν νόμων καὶ μάλιστα αὐτῶν ὅσοι τε ἐπ' ὠφελίᾳ τῶν ἀδικουμένων καὶ ὅσοι ἄγραφοι ὄντες αἰσχύνην (τοῖς παραβαίνουσιν) ὁμολογουμένην φέρουσιν (Θουκ. 2, 37, 3)». Ἀλλὰ κατὰ Πλάτωνα ἐν Θεαιτήτῳ «176. Οὐτ' ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατόν ὑπερνακτίον γάρ τι τῷ ἀγαθῷ αἰεὶ εἶναι ἀνάγκη οὐτ' ἐν θεοῖς αὐτὰ ἰδρῦσθαι... τὴν δὲ θνητὴν φύσιν... περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης δι' ὃ καὶ πειρᾶσθαι χρὴ φεύγειν». Καὶ ἐν Θουκ. 3, 45, 2» θαυμασίως περιγράφονται τὰ ἐλατήρια τοῦ ἀδικήματος: «πεφύκασί τε ἄπαντες καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἁμαρτάνειν καὶ οὐκ ἔστι νόμος, ὅστις ἀπείρξει τούτου... τὸ δὲ γε οὐδὲν ἐπίσχει, ἀλλ' ἡ μὲν πενία ἀνάγκη τὴν τολμῆν παρέχουσα, ἡ δ' εὐχουσία ὑβρεῖ τὴν πλεονεξίαν καὶ φρονήματι, αἱ δ' ἄλλαι ζυνοτυχαῖα ὄργη τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἐκάστη κατέχεται ὑπ' ἀνηκέστου τινὸς

κρείσσονος, ἐξάγουσιν εἰς τοὺς κινδύνους. Ἦτε ἐλπίς καὶ ὁ ἔρως ἐπὶ παντί, ὁ μὲν ἠγούμενος, ἢ δ' ἐφεπομένη, καὶ ὁ μὲν τὴν ἐπιβολὴν ἐκφροντίζων, ἢ δὲ τὴν εὐπορίαν τῆς τύχης ὑποτιθεῖσα πλείστα θλάπτουσι καὶ ὄντα ἀφανῆ κρείσσω ἐστὶ τῶν ἑρωμένων δεινῶν. Καὶ ἢ τύχη ἐπ' αὐτοῖς οὐδὲν ἔλασσον ἑυμβάλλεται εἰς τὸ ἐπαίρειν ἀδοκῆτως γὰρ ἔστιν ὅτε παρισταμένη καὶ ἐκ τῶν ὑποδεστέρων κινδυνεύειν τινὰ προάγει καὶ οὐχ ἦσσαν τὰς πόλεις ὅσῳ περὶ τῶν μεγίστων ἐλευθερίας ἢ ἄλλων ἀρχῆς καὶ μετὰ πάντων ἕκαστος ἀλογίστως ἐπὶ πλέον τι αὐτὸν ἐδόξασεν. Ἀπλῶς τε ἀδύνατον καὶ πολλῆς εὐθιείας ὅστις οἶεται τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὀρωμένης προθύμως τι πράξει ἀποτροπὴν τινὰ ἔχειν ἢ νόμων ἰσχύϊ ἢ ἄλλῳ τῷ δεινῷ». Εἶτα ἐν τῷ Ἑλληνικῷ δικαίῳ παρατηρεῖται διάκρισις μεταξὺ κολάσεως πρὸς σωφρονισμόν καὶ τιμωρίας πρὸς ἐκδίκησιν (Ἀριστοτέλ. Ρητορ. 1.170 «διαφέρει δὲ τιμωρία καὶ κόλασις, ἢ μὲν γὰρ κόλασις τοῦ πάσχοντος ἕνεκά ἐστιν, ἢ δὲ τιμωρία τοῦ ποιούντος ἵνα ἀποπληρωθῆ» οὕτω καὶ ἐπὶ θηρίων ἐν Πρωτ. Πλ., 324 «ἀλογίστως ὡσπερ θηρίον τιμωρεῖται». Ἡ διάκρισις αὕτη δὲν ἔχει πάντοτε σχέσιν πρὸς τὸ δημόσιον ποινικὸν δίκαιον ἀσκουμένη ὑπὸ ἰδιωτῶν, παιδαγωγικοῦ σκοποῦ ἕνεκεν (κολάζειν) ἢ προσωπικῆς ἐκδικήσεως (τιμωρεῖσθαι) ἢ ὑπὸ ἀρχόντων μεμονωμένως ὑπὸ ἀστυνομικῶν προληπτικῶν χαρακτηρη, ἢ βίας ἀρχῆς, οὐχὶ δὲ ὑπὸ δικαστικῆς ἐξουσίας (Πλατ. Πολιτ. 1 «338» «φημί ἐγὼ εἶναι τὸ δίκαιον οὐκ ἄλλο τι ἢ τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον τίθεται δέ γε τοὺς νόμους ἐκάστη ἀρχὴ πρὸς τὸ αὐτῆς συμφέρον» καὶ Πλατ. Νομ. «767». Εἶτα διασφίζονται ἀμφοτέρω ὅροι κολάζειν καὶ τιμωρεῖσθαι καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ ποινικῷ δικαίῳ συνυπονοουμένης ὡς τὸ πολὺ τῆς λεπτῆς διακρίσεως τοῦ σωφρονιστικοῦ στοιχείου τῆς ποινῆς ἐν τῷ κολάζειν (ad castigationem emendationem que peccantium) Cron ἐν Πλάτῳ Πρωτ. 324, ἐν δὲ τῷ τιμωρεῖσθαι τῆς ἐκδικήσεως (ad poenam referri puto legibus debitam).

Ἐν τῷ δημοσίῳ ποινικῷ δικαίῳ παρατηροῦμεν ὅτι πρὸ τοῦ Σόλωνος ἰσχυροὶ οἱ αὐστηροὶ ἐν πᾶσι τοῦ Δράκοντος νόμοι. «Τούτους» κατὰ Πλούταρχον ἐν Σόλωνος βίῳ § 17 30 «ἀνεῖλε Σόλων πλὴν τῶν φονικῶν ἅπαντας διὰ τὴν χαλεπότητα καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐπιτιμῶν. Μία γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπασιν ὄριστο τοῖς ἀμαρτάνουσι ζημίαι, θάνατος, ὥστε καὶ τοὺς ἀργίας ἀλόγως ἀποθνήσκουν καὶ τοὺς τὰ λάχανα κλέψαντας ἢ ὀπίρας ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις καὶ ἀνδρῶν φόνους. Αὐτὸς δ' ἐκεῖνος (ὁ Δράκων) ἐρωτώμενος διατὶ τοῖς πλείστοις ἀδικήμασι ζημίαν ἔταξε θάνατον, ἀπεκρίνατο, τὰ μὲν μικρὰ ταύτης ἀξία νομίζειν, τοῖς δὲ μεγάλοις οὐκ ἔχειν μείζονα». Εἰ καὶ ἐκ τῆς φράσεως «τοῖς πλείστοις ἀδικήμασι καὶ οὐχὶ ἅπασιν ἐξάγεται ὅτι δὲν εἶνε ἀκριβὲς τὸ γραφόμενον ὅτι ἢ θανατική ποινὴ εἶχεν ὀρισθῆ ὑπὸ τοῦ Δράκοντος γενικῶς διὰ τὰ ἀδικήματα. Περὶ τούτου γράφει ὁ καθ. τοῦ Ἐθν. Παν. Π. Καρολίδης ἐν σελ. 234 τομ. 1ῃ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἱστορίας Παπαρρηγοπούλου τοῦ 1926 τάδε: «Τὸ δὲ φημιζόμενον

ὅτι ὁ Δράκων ἐπέβαλεν εἰς ὅλα τὰ ἀδικήματα μίαν ποινὴν τὸν θάνατον δὲν εἶνε ἀληθές. Διότι καὶ πρόστιμον ἔταξεν εἰς τινὰς περιστάσεις, τὸ λεγόμενον δεκάβοιον, ὃ ἐστὶ τὴν ἀξίαν δέκα βοῶν καὶ ἀτιμίαν (δεκάβοιον ἀποτείνειν Πολυδ. 2, 61 καὶ Ἑσυχ. ἐν λ.), αὐταὶ δὲ αἱ περὶ φόνου διατάξεις αὐτοῦ ἦσαν ἐπιεικέστεραι τῶν προτέρων. Οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνας ἠδύναντο νὰ θεωρῶσι τὴν νομοθεσίαν ταύτην ὡς τραχυτάτην, λέγοντες ὅτι δι' αἵματος, οὐ διὰ μέλανος τοὺς νόμους ὁ Δράκων ἔγραψε· διότι ἢ νομοθεσία τῶν δύο ἐπομένων ἑκατονταετηρίδων, ἦτο τῶντι πολὺ ἐπιεικεστέρα. Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς τοῦ Δράκοντος ἦτο αὐστηρότερον. Καὶ ἕως ἐνῶ πρὸ αὐτοῦ οὐδεμία ἐγένετο διάκρισις τοῦ ἐκ προμελέτης φόνου ἀπὸ τοῦ ἐξ ἀμελείας ἢ τοῦ ἕνεκα ἀμύνης καὶ ὕβρεωςπραχθέντος, ἀλλ' ἐπεβάλλετο εἰς πᾶσαν ἀνθρωποκτονίαν ὁ ἀνώτατος βρος τῆς ποινῆς, θάνατος ἢ ἀειφυγία καὶ δήμευσις, ὁ Δράκων διέκρινε τὰς διαφόρους περιστάσεις καὶ ἢ μὲν προανάκρισις ἐγένετο πάντοτε ὑπὸ τοῦ ἀρχόντος βασιλέως, ὁ Ἄρειος Πάγος ἕως δὲν ἐδίκαζεν ἕκτοτε εἰ μὴ μόνον τὸν ἐκ προμελέτης φόνον. Τῶν ἄλλων φόνων ἢ κρίσις ἀνετέθη εἰς τοὺς τότε συσταθέντας Ἐφέτας ἦτοι 51 γέροντας, οἵτινες κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις ἢ ἐπέβαλλον ἐλαφροτέρας ποινὰς ἢ καὶ ὅλως ἀπέλυον τοὺς κατηγορουμένους.» Ἐνῶ ἕως ἐπικρίνονται εὐλόγως οἱ γενικοὶ θεσμοὶ τοῦ Δράκοντος διὰ τὸ χαλεπὸν τῶν ποινῶν, μετὰ τόσους αἰῶνας ἀναγινώσκωμεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐν Ἀμερικῇ ἐκδομένη ἐφημερίδι «Θεσσαλονίκη» εἰς τὸ φύλλον τῆς 21ης Νοεμβρίου 1925 τὰ ἐξῆς περιέργα «ὁ φονεῦν κλέπτῃ λαμβάνει 500 δολλάρια ὡς ἀμοιβὴν παρὰ τῆς ἐν Ἐθαστον ἀστυνομίας διὰ τὸν φόνον ἐκάστου κλέπτου, κατ' ἀπόφασιν ληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἐν Ἐθαστον ἐμπορικοῦ Συνδέσμου. Ἡ πρώτη ἀμοιβὴ ἐδόθη πρὸς τὸν ἀστυφύλακα Α. Τσέση, ὅστις τὸ παρελθὸν Σάββατον τὴν νύκτα ἐπυροβόλησε καὶ ἐφόνευσε τὸν Ἑρρίκον Μέλτον 223 ἐν Ἀντισον δὲ καὶ σοβαρῶς ἐπλήγωσε τὸν σύντροφόν του Ἀνδρέαν Μπάρκο. Ὁ Μπάρκο ὡμολόγησεν ὅτι οὗτος μετὰ τοῦ Μέλτον ἐπεσκέφθησαν τὸ Ἐθαστον ἐπὶ σκοπῷ νὰ κλέψωσιν ἐν ἐδωδιμοπωλεῖον ἐν 2909 Σῦτρεϊ δὲ».

Ὁ Σόλων κατ' Ἀριστοτέλη ἐν πολιτείᾳ Ἀθηναίων 6 κεφ. «γενόμενος κύριος, τὸν τε δῆμον ἠλευθέρωσε καὶ ἐν τῷ παρόντι καὶ εἰς τὸ μέλλον κωλύσας δανείζειν ἐπὶ τοῖς σώμασι καὶ νόμους ἔθηκε καὶ χρεῶν ἀποκοπὰς ἐποίησε καὶ δημοσίων, ἃς σεισάχθειαν καλοῦσιν ὡς ἀποσεισάμενοι τὸ βάρος» ἐν 7ῃ δὲ κεφ. «πολιτεῖαν κατέστησε καὶ νόμους ἔθηκεν ἄλλους, τοῖς δὲ θεσμοῖς Δράκοντος ἐπαύσαντο χρώμενοι πλὴν τῶν φονικῶν», διὰ τὸ ζηλότυπον καὶ τὸ φιλύποτον τῆς δημοκρατίας κατὰ τὸν Ν. Σαρίπολον ἐν Ποινικῇ Νομοθεσίᾳ. «Δοκεῖ δὲ τῆς Σόλωνος πολιτείας τρία ταῦτα εἶναι τὰ δημοτικώτατα, πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον τὸ μὴ δανείζειν ἐπὶ τοῖς σώμασι, ἔπειτα τὸ ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ τιμωρεῖν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων, τρίτον δ' ὅ μάλιστα φασὶν ἰσχυκέναι τὸ πλῆθος ἢ εἰς τὸ δικαστήριον (τοῦ λαοῦ Ἡλιαῖον) ἔφασιν (τῶν ἀποφάσεων τῶν ἀρ-

κῆς ποιηῆς, διότι τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐδυσφόρει εἰς τὸ στυγνὸν ταύτης κατὰ τοῦ ἰασίμως ἀδικήσαντος, ἀντιβαινούσης πρὸς τὴν ἔμφυτον αὐτοῦ ἀλλοίαν τῆς ὁμότητος φύσιν («οὐ τοῦ δικαίου βλάπτειν ἔργον οὔτε φίλον, οὔτε ἄλλον οὐδένα» Πολ. Πλάτ. Ιρ. 335). Πρὸς τὴν ἐλάττωσιν τῶν ποινῶν συνέβαλλον οἱ τιμητοὶ ἀγῶνες (δίκαι δι' ἃς δὲν ἦτο ὁρισμένη ἐν τοῖς νόμοις ποινή), ἦτοι ὅσοις ἀγῶσι πρόσθεσι μετὰ τὸ ἐπάγειν τὸν διώκοντα τὸ τίμημα καὶ τὸ ἀντιτιμᾶσθαι ἢ ἑαυτῷ τιμᾶσθαι τὸν φεύγοντα κατὰ τὴν δικαστικὴν ἐκτίμησιν (συνωδὰ τῇ ἐρθοτέρᾳ γνώμῃ) δεσμός ἢ θάνατος ἢ ἀτιμία, δήμευσις χρημάτων, ἢ βαρεῖα χρηματικὴ ποινὴ ἀντὶ τοῦ θανάτου καὶ οὐ κεῖται ἐν τοῖς νόμοις «ὅ,τι χρὴ παθεῖν ἢ ἀποτεῖσαι», ἀλλ' ἀφίεται τῇ κρίσει τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἡλιαίας. Καὶ οὕτω βλέπομεν τὰς εἰσαχθείσας βαρεῖας χρηματικὰς ποινὰς ἐπιβαλλομένας εἰς πλείστα ἀδικήματα (Δημοσ. Ἄνδροτ. 55 «εἰς χρήματα τὴν δίκην περὶ τῶν πλείστων παρὰ τῶν ἀδικούντων λαμβάνειν»). Τίμηματα πολλάκις διπλάσια δεκαπλάσια καὶ πολλαπλάσια ἐπεβάλλοντο τῆς ἀξίας τῆς ἐπιγενομένης ζημίας ἐκ τοῦ ἀδικήματος (ἐπὶ δυστροπίας ἀρχόντων ὀφειλετῶν τοῦ Δημοσίου, ἐκ μὴ δόσεως εὐθυνῶν, Πολιτείας Ἀθην. Ἀριστ. 54, 2 καὶ Ἄνδοκ. Μυστηρ. § 73). Εἰς τοὺς ἀδικούντας ἐπὶ βλάβῃ τοῦ Δήμου, ἐπὶ μεταποιήσει τῶν θεσμῶν, ἐπὶ τῷ κακοῖν τοὺς γονέας, εἰς τοὺς φυγοστράτους κατεγινώσκετο ἢ ἀτιμία. Ὁ ἀτιμος ἀπεκλείετο τῶν ἱερῶν τόπων, τῆς συμμετοχῆς τῶν ἱερῶν τελετῶν καὶ δημοσίων θυσιαῶν, ἔστερεῖτο τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, ἀπηγορεύετο εἰς τὸν ἄτιμον ἢ ἐμφάνισις εἰς τὴν ἀγορὰν, ἢ συμμετοχὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις, καὶ ἐν τέλει ἐδημεύετο ἢ περιουσία τοῦ καταδικασθέντος εἰς γενικὴν ἀτιμίαν, ὡς ὅτε ἀρχοντες ὄφειλον τῷ Δημοσίῳ ἐκ τῆς διαχειρίσεώς των (Ἄνδοκ. Μυστηρ. § 73 «οἱ δὲ ἀτιμοὶ τίνες ἦσαν ἐγὼ ὑμᾶς διδάξω» οἱ μὲν ἀργύρια ὀφείλοντες τῷ Δημοσίῳ ὀπόσοι εἰθύναν ὄφειλον ἀρχάντες ἀρχὰς ἢ ἐξούλης γραφὰς (ἐξούλης γραφὴ καὶ καταδίκη κατὰ τῶν καταλαμβανόντων βία ξένα ἀκίνητα καταδικαζομένων καὶ μὴ καταβαλλόντων μετὰ τὴν καταδίκην τὴν χρηματικὴν ποινὴν καὶ καταστάντων ὑπερημέρων, διότι τοῦτο ἐθεωρεῖτο σημόσιον ἀδίκημα) γραφὰς ἢ ἐπιβολὰς ὄφλων (=κατεδικάσθησαν εἰς χρηματικὰς ποινὰς διὰ καθυστερήσεις ἐκ μισθώσεως φόρων) πριάμενοι ἐκ τοῦ δημοσίου, εἰ μὴ κατέβαλον τὰ χρήματα ἢ ἐγγύας ἠγγυήσαντο πρὸς τὸ δημόσιον...τούτοις ἢ μὲν ἔκτεισις ἦν ἐπὶ ἐνάτης προτανείας, εἰ δὲ μὴ διπλάσιον ὀφείλειν καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν πεποῦσθαι». Δημόσθ. Μειδ. § 87. Ἀριστογ. 1, § 30 Δημ. κ. Τιμ. § 105 Αἰσχ. κ. Τιμ. § 47, «μὴ ἐξέστω αὐτῷ (τῷ ἀτίμῳ) τῶν ἐννέα ἀρχόντων γενέσθαι, μηδ' ἱερωσίην ἱεράσασθαι, μηδὲ συνδικῆσαι τῷ δήμῳ, μηδὲ ἀρχὴν ἀρχέτω μηδεμίαν μήτε ἐνδημιον μήτε ὑπερόριον μήτε κληρωτὴν μήτε χειροτονητὴν μηδ' ἐπικηρυκεῖν ἀποστελλέσθω, μηδὲ γνώμην λεγέτω, μηδ' εἰς

τὰ δημοτελῆ ἱερὰ εἰσίτω, μηδ' ἐν ταῖς κοιναῖς στεφανηφορίας στεφανοῦσθαι, μηδ' ἐντὸς τῶν τῆς ἀγορᾶς περιοργαντηρίων πορευέσθω· ἐὰν δὲ τις ἀπαχθῆ εἰσιῶν ὅποι μὴ χρὴ, δησάντων αὐτὸν οἱ ἐνδεκα καὶ εἰσαγόντων αὐτὸν εἰς τὴν Ἡλιαίαν, κατηγορεῖτω δ' ὁ βουλόμενος». Ἐπίσης εἰς περιορισμὸν τῆς θανατικῆς ποιηῆς καὶ ἐν ταῖς φονικαῖς δίκαις ἔτι, εἰς τὰς κατὰ τοῦ καθεστῶτος καὶ εἰς τὰς ἱεροσυλίας καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ προνοίας φόνων (Ἀντιφ. περὶ τοῦ Ἡρώδου φόνου § 10 «φασὶ δὲ τό τε ἀποκτείνειν μέγα κακούργημα εἶναι καὶ ἐγὼ ὁμολογῶ μέγιστόν γε καὶ τὸ ἱεροσυλεῖν καὶ τὸ προδιδόναι τὴν πόλιν») συνετέλει ἢ ἀποφυγῆ τῆς ποιηῆς διὰ τῆς ἐκουσίου ἀειφυγίας πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως. Καὶ οὕτω καὶ εἰς τὰς φονικὰς δίκαις ἐκ τοῦ ἔσωτε- ρικοῦ λόγου τῆς δυσφορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος παρεῖχτο ἢ εὐκαιρία πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως νὰ προτιμήσῃ τις τὴν ἀειφυγίαν ἢ τις ἐθεωρεῖτο ἠθικῶς κατὰ τὴν βαρύτητα ἴση πρὸς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν (Δημ. Μειδ. § 43 «τοὺς μὲν ἐκ προνοίας ἀποκτινύντας θανάτῳ καὶ ἀειφυγία καὶ δημεύσει τῶν ὑπαρχόντων ζημιούσι»). Πολυδ. 8, 99 «πωληταὶ πιπράσκουσι καὶ τὰς τῶν ἔξ Ἀρείου Πάγου μετὰ τὸν πρότερον λόγον φυγόντων, οὐσίας (Ἄνδοκ. π. μυστ. § 78 «ὀπόσα ἐν στήλαις γέγραπται τῶν μὴ ἐνθάδε μεινάντων» (πλὴν ἐπὶ πατροκτονίας) ἐκ τῆς χώρας τοῦ ἀδικήσαντος ὀπότε ἐδημεύετο ἢ περιουσία του, καταλειπομένων ἐν ἀνάγκῃ τῶν μέσων τῆς ζωῆς εἰς τοὺς ἀδυνάτους ἀμέσους οἰκείους αὐτοῦ, ἐπηκολούθει καὶ ἢ ἀτιμία μετὰ τῶν εἰρημένων ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, ἀν δὲ ἐνεφανίζετο εἰς τοὺς δημοσίους τόπους, δὲν ἐδικαιούτο πᾶς τις νὰ φονεύσῃ αὐτὸν» Δημ. Ἀριστοκρ. 370 «ἐὰν δὲ τις τὸν ἀνδροφόνον κτείνῃ ἢ αἴτιος ἦ φόνου, ἀπεχόμενον ἀγορᾶς, ἐφορίας (=τῶν ὀρίων τῆς χώρας) καὶ ἄθλων καὶ ἱερῶν Ἀμφικτυονικῶν, ὡσπερ τὸν Ἀθηναῖον κτείναντα, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι» ἀλλὰ μηνυθεὶς ὑπὸ οἰουδήποτε ὑπέκειτο εἰς τελικὴν δίκην καὶ θανατικὴν καταδίκην (Παυσαν. 1, 28, 10. «καθειστήκει πᾶσι φεύγειν κτείναντα ἢ κατὰ ταυτὰ μένοντα θνήσκειν», τὴν ἐπιβαλλομένην δὲ ὑπὸ τοῦ ἐκουσίου φονέως καὶ τῶν ἠθικῶν αὐτοσυγῶν καθ' ἑαυτῶν ἀειφυγίαν ἐχάρασσον ἐπὶ στήλης. Ἄνδοκ. Μυστηρ. 78 «ὀπόσα ἐν στήλαις γέγραπται τῶν μὴ ἐνθάδε μενόντων» ἵνα διὰ τῆς ἐπιγενομένης ἀτιμίας, τῆς ἀειφυγίας, τῆς δημεύσεως τῆς περιουσίας ἐνεργῶσι προληπτικῶς πρὸς τοὺς λοιποὺς πολίτας κατὰ τοῦ ἀδικήματος ἀποτρέποντες τούτου. Λυσίας κ. Ἄνδοκ. 15 «αὐτὸς μὲν κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἔξ Ἀρείου Πάγου φεύξεται τὴν τοῦ ἀδικηθέντος πόλιν καὶ ἐὰν κατὴ ἐνδειχθεὶς θανάτῳ ζημιωθήσεται (δικασθεὶς)». Δημ. Ἀριστοκρ. 69 «τοὺς ἐκ προνοίας ἀποκτινύντας θανάτῳ καὶ ἀειφυγία καὶ δημεύσει τῶν ὑπαρχόντων ζημιούσι-ἐὰν δὲ δόξῃ τινὰ τὰ δίκαια ἐγκαλεῖν τὸν δεδρακότα τοῦ φόνου, οὐδ' οὕτω κύριος γίγνεται τοῦ ἀλόγτου, τῷ δ' ἐπιθεῖν διδόντα δίκην ἐ-

ξεστιν ἦν ἔταξεν ὁ νόμος τὸν ἀλόντα, πέρα δ' οὐδὲν τούτου»· σπανίως δ' ἐπετρέπετο καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ παρ' οἰουδήποτε δι' εἰδικοῦ ψηφίσματος (ἐν C. Inscr. no 2008 «ἔδοξε τῷ δήμῳ Φίλωνα καὶ Στρατοκλέα φεύγειν ἀειφυγίην καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς παῖδας καὶ ἡμ̄ που ἀλίσκωνται, πάσχειν αὐτοὺς ὡς πολεμίους καὶ νηποινεῖ τεθνᾶναι, τὰ δὲ χρήματ' αὐτῶν δημόσια εἶναι». Τὰ αὐτὰ ἴσχυον καὶ ἐπὶ τραυμάτων ἐκ προνοίας. Δημοσθ. κ. Μειδ. 43 «ἂν μὲν τις ἄνδρὸς σῶμα τρήσῃ ἐκ προνοίας, αὐτὸν φεύγειν τὴν τοῦ ἀδικούντος πόλιν, τὰ δὲ χρήματ' αὐτοῦ δημεύεσθαι καὶ ἐὰν μὲν κατὴ ἐνδειχθέντα θανάτῳ ζημιουῖσθαι». Καὶ παρὰ Ῥωμαίοις ἢ περὶ τὰς θανατικὰς ζημίας ἐξουσία τῆς τοῦ Δήμου ἐκκλησίας τῆς λοχίτιδος ἦτο ἀπόλυτος, ἔργῳ δ' ὁμοῦς ἦτο περιορισμένη ἔθει τινί, ὅπερ ἐπέτρεπε τῷ κρινομένῳ πολίτῃ νὰ ἀποφύγῃ τὴν καταδίκην δηλώσαντι πρὸ τοῦ πέρατος τῆς ψηφοφορίας ὅτι ἀπέρχεται εἰς ἔξορίαν. Τούτου γενομένου ἢ τοῦ Δήμου ἐκκλησία ἐπεκύρου τὴν φυγὴν τοῦ ταύτην καὶ καθίστη ἀίδιον ψηφίζομένη, ταύτη δ' ἐπηκολούθει ἢ ἀπαγόρευσις τοῦ πυρός καὶ τοῦ ὕδατος. Κατελθὼν ὁμοῦς ὁ φηγὰς εἰς Ῥωμαϊκὴν χώραν ἦτο καὶ ἄνευ καταδίκης ἀναιρετέος. Τούτῳ διέφερον οἱ Ἕλληνες τῶν Ῥωμαίων, ὑπάγοντες πάλιν ὑπὸ δίκην τὸν φεύγοντα ἀνδροφόνον, Πρβλ. σελ. 573 καὶ 604 περὶ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου † Σπυρ. Βάση συγγράμματος, ἔργου μνημειώδους ἐπὶ ἀκηράτῳ δοκίμῳ Ἑλληνι λόγῳ, ἀγλαῶ καὶ ἀφεύκτῳ γνωρίσματι τῆς τοῦ Ἑλληνος φιλολόγου καὶ δὴ Καθηγ. τοῦ Πανεπ. ἀξίας, σοφία τοῦ συγγραφέως καὶ κριτικῆ ἀδρῶ καὶ αὐτῶν τῶν γνωμῶν τοῦ μεγάλου διδασκάλου αὐτοῦ, τοῦ σοφοῦ Th. Mommsen περὶ οὗ ἐν σελ. ιε' γράφει ὁ Σπ. Βάσης: «ἴσως θαυμάση τις ὅτι ἐνιαχοῦ ἰδίαν ἐτολήσαμεν τῷ διδασκάλῳ ἀντιλέγοντες νὰ τέμωμεν ὁδόν. Ἄλλ' οἱ ἐπαίοντες, ἐὰν μόνον εὐρωσι τὰς ἀντιλογίας ταύτας πιθανάς, θὰ θεωρήσωσι πεποίθαμεν αὐτὰς οἶονεῖ διδασκάλια ἀποφερόμενα τῷ ἀνδρὶ, ἀνθ' ὧν ἄλλων τε ἐδίδαξεν ἡμᾶς πολλῶν τε καὶ καλῶν καὶ δὴ καὶ νὰ βασανίζωμεν πᾶσαν παντὸς γνώμην μηδ' αὐτὰ τὰ verba magistri τῆς ταπεινῆς ἡμῶν βασάνου ἀπαλλάττοντες». Πρβλ. Mommsen Röm Strafr. σ. 333 σημ. ὃ ἐπ. ἴσως δὲν ἤθελεν εἶναι τολμηρὸν νὰ εἰκάσῃ τις ὅτι τὸ ἔθος τοῦτο, εἰ καὶ ἐν μέρει, παρέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τῶν εἰς Ἀθήνας ἀποσταλέντων ἀνδρῶν ἐπὶ μελέτῃ τῶν νόμων τῶν Ἀθηναίων ἢ ἐκ τῆς ἀναμφισβητήτως σημαντικῆς ἐπιδράσεως τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἀθηναίων, καὶ τῆς Μεγάλῃς Ἑλλάδος ὡς γράφει ὁ Καθ. τοῦ Ρ. Δ. Robert von Mayr Ἱστορ. Ρ. Δ. 1912 σελ. 87 - ἐν Πράγῃ.

Ἐπὶ ἀκουσίῳ φόνῳ ἂν ἐκρίνετό τις ἔνοχος, ἐπετρέπετο ἐντὸς ἐνιαυτοῦ δι' ὠρισμένης ὁδοῦ νὰ φύγῃ, διατελῶν ἐξόριστος μέχρις οὗ ἐτύγ-

χανε συγγνώμης παρὰ τῶν συγγενῶν του. Δημ. κατ' Ἀριστ. 643-644. «τὸν ἀλόντα ἐπὶ ἀκουσίῳ φόνῳ ἔντισιν εἰρημένους χρόνοις (ἐν ἐνιαυτῷ) ἀπελθεῖν τακτὴν ὁδὸν καὶ φεύγειν, ἕως ἂν αἰδέσῃται τινα τῶν ἐν γένει τοῦ πεπονθότος· τῆνικαῦτα δ' ἤκειν δέδωκεν, ἔστιν ὁν τρόπον οὐχ ὄν ἂν τύχῃ, ἀλλὰ καὶ θῦσαι καὶ καθαρθῆναι καὶ ἄλλ' ἅτα διεῖρηκεν, ἃ χρὴ ποιῆσαι, ὁρθῶς ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πάντα ταῦτα λέγων ὁ νόμος· καὶ γὰρ τὰ τῶν ἀκουσίῳ ἐλάττω τὴν τιμωρίαν ἢ τῶν ἐκουσίῳ τάξει δίκαιον καὶ τὸ παρασχόντ' ἀσφάλειαν ἀπελθεῖν, οὕτω προστάττειν φεύγειν, ὁρθῶς ἔστιν ἔχον καὶ τὸ τὸν κατιόντα ὀσιοῦν καὶ καθαίρεσθαι νομίμοις τισί». Δημοσθ. Μειδ. 44 «φονικοὶ νόμοι τοὺς ἀκουσίως ἀποκτινύντας αἰδέσεως καὶ φιλανθρωπίας πολλοὺς ἠξίωσαν».

Τῆς δυσφορίας πρὸς τὰς σκληρὰς ποινὰς σημεῖον ἦν καὶ τόδε: Αἱ θανατικαὶ ἐκτελέσεις ἐγένοντο ἐν τοῖς διαιτήμασι τῶν δημοκρίτων, τῶν δημίων εἰς οὓς παρεδίδοντο ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς τῶν ἔνδεκα, παρισταμένου ἑνὸς τῶν ἐν γένει τοῦ πεπονθότος, διότι οὐδ' ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου ἠνείχοντο θεᾶσθαι τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀγωνίαν· κατὰ Σαοίπολον Ποιν. Νομ. του. Α' σ. 314: «Μάθημα δ' ἄξιον λόγου δύναται ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς νομοθεσίας λαβεῖν οἱ νομοθέται ὅτι ἀεικὲς τὸ δημοσίᾳ ἐκτελεῖν τὴν θανατικὴν ποινὴν. Οἱ Ἀθηναῖοι οἱ οὐδ' ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀνεχόμενοι θεᾶσθαι τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀγωνίαν ἦσαν ἀληθῶς οἱ κατὰ τὴν ἰσχυρίαν ἢ καὶ τοῦτο τὸν πεπολιτισμένον διδάξωσι κόσμον. Ἡ θανατικὴ ποινὴ διὰ τοῦ κωνείου ἐν τῇ φυλακῇ ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀθορύβῳ ἐξετελεῖτο». — Περὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τοῦ θανάτου, ἴδια παρὰ τοῖς Ἀργείοις ἴδε σημ. αὐτόθι. Ὁ ἀείμνηστος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστ. Γ. Μιστριώτης γράφει ἐν τῇ σοφῇ ἡπ' αὐτοῦ ἐκδόσει τοῦ Φαίδωνος τοῦ Πλάτωνος σελ. 98 «Ὅντως τιμᾶ τοὺς Ἀθηναίους ὅτι οὗτοι δὲν ἐξετέλουν τὴν ποινὴν δημοσίᾳ ὡς τοῦτο γίνεται παρὰ τισι τῶν νεωτέρων πρὸς παραδειγματισμὸν δῆθεν, ἀλλ' ἐν τῷ δεσποτικῷ καὶ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.» Πολυδ. «λέγοντο δ' ἂν ἀνδροκτονεῖα καὶ τὰ τῶν δημίων ἔξω τῆς πόλεως ἐνδιαιτήματα, ἐν οἷς τοὺς ἐπὶ θανάτῳ καταδικασθέντας καταχρῶνται». Ἐξετελοῦντο δ' αἱ θανατικαὶ ποινὰι μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐπιτρεπομένου εἰς τὸν κατὰ δίκην νὰ ζῆ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκτελέσεως, ἐφ' ὅσον καὶ μία ἀκτίς ἡλίου ἐλαμπεν εἰς τὸν οὐρανόν, τῆς νυκτὸς ὑπολογιζομένης εἰς τὴν ἄλλην ἡμέραν ὡς βλέπομεν εἰς τὸν διὰ κωνείου θάνατον τοῦ φιλοσόφου Σωκράτους Πλάτων. Φαίδ. 45 κεφ. «καὶ ἦν ἤδη ἐγγὺς ἡλίου δυσμῶν — καὶ ἦκεν ὁ τῶν ἔνδεκα ὑπηρέτης, ἵνα παραγγείλῃ ὅτι ἐπικειται ἢ ὥρα τοῦ πιεῖν τὸ φάρμακον, καὶ ὁ Κρίτων ἔφη, «ἀλλ' οἶμαι

προσωπικότης αὐτοῦ οὐ ἢ ἐκτέλεσις τῆς ποινῆς ἀνεβλήθη ἐπὶ 30 ἡμέρας διότι ἔτυχε τῇ προτεραιᾷ τῆς δίκης ἢ πρόμνη ἐστεμμένη ὑπὸ τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ δάφνης - ἱεροῦ φυτοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος - τοῦ πλοίου τοῦ μεταφέροντος τὴν πρεσβείαν τὴν πεμπομένην εἰς Δῆλον, ἵνα ἐξ ὀνόματος τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν προσενέγκῃ θυσίαν τῷ Ἀπόλλωνι. Φαιδ. Πλατ. κεφ. α' καὶ διότι ἤγετο ἢ ἑορτὴ τὰ Δῆλια τὸν μῆνα ἐκεῖνον καθ' ὃν ἐγένετο ἡ δίκη, «νόμος δὲ ἦν καθαρῶσει τὴν πόλιν καὶ δημοσίᾳ μηδὲνα ἀποκτινύναι, πρὶν ἂν εἰς Δῆλον ἀφίκηται τὸ πλοῖον καὶ πάλιν δεῦρο», τοῦτο δ' ἐγένετο ἐν τριάκοντα ἡμέραις διότι ἄνεμοι πνεύσαντες παρημπόδισαν τὸ πλοῖον ἐν Δῆλῳ. Ἐκ τούτου δὲ κατὰ τὸ παρεμπεσὸν χρονικὸν διάστημα διελέχθη τὸν διάλογον πρὸς τὸν Κρίτωνα καὶ τὸν Θρασύμαχον διάλογον πρὸς τοὺς μαθητάς του περὶ ἀθηναιστικῆς τῆς ψυχῆς, ἐν ᾧ καὶ αἱ περίφημοι ἀποδείξεις αἱ τιμῶσαι τὴν δεξιότητα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ αἱ ἀπαράμιλλοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πνεύματός ἡσαν οἱ διάλογοι τοῦ Σωκράτους πρὸς τὸν Κρίτωνα, Φαίδωνα καὶ τοὺς ἄλλους μαθητάς, ὥστε καὶ τὸν κομίσαντα τὸ κώνειον φύλακα τοῦ δεσμοτηρίου νὰ κινήσωσιν εἰς δάκρυα διὰ τὸν θάνατον ἐνδὸς τοιοῦτου ἀνδρὸς ὡς ὁ Σωκράτης, ὥστε ὁ μέγας φιλόσοφος νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ «ὡς ἀνδρῶν λῆστος ἦν ὁ ζῆνθρος καὶ νῦν ὡς γενναῖος (εὐγενῶς) με ἀποδακρύνει». — Οὕτως, ἡ φυλάκισις δὲν ἀπετέλει κυρίαν ποινὴν, διότι τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐδείκνυεν ἀποστροφὴν πρὸς τὴν στέρησιν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ὡς ἀνάρμοστον πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ πολίτου, ἐνῶ κατόπιν ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν ποινὴν διεπομένην πολλαχῶς καὶ σήμερον ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἐκδικήσεως.

Τὸ δεύτερον ζήτημα εἶνε:

«Ὁ ἐκ τῆς δυσφορίας καὶ τῆς ἀγωνίας ταύτης προελθὼν καθορισμὸς τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ τῆς ποινῆς, ὃν διετύπωσεν ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἀναλαβοῦσα ἔργον αἰώνιου δικαίου ἐπικριτοῦ ἐν τούτῳ χάριν τοῦ μέλλοντος πολιτισμοῦ τῶν λαῶν». Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τῆς διαμάχης τῶν ἰδεῶν ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ἀττικῷ ποινικῷ δικαίῳ ἐκπροσωποῦντι πλέον γενικῶς τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ποινικὸν δίκαιον καὶ μὴ προσηλωμένῳ τυφλῶς εἰς μίαν ποινὴν, ἀναλάμπει τὸ καλλιφεγγές φῶς τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ προβαίνει εἰς διάγνωσιν τοῦ ἀληθοῦς σκοποῦ τῆς ποινῆς, τουτέστι τῆς θεραπείας τοῦ ἀδικούντος ἀπὸ τῆς νόσου τῆς ἀδικίας. Τὴν νόσον ταύτην ὁ Πλάτων ἐξηγεῖται ὡδε: «Ὁ νόσος ἀρχῆς τὸ λογιστικόν, τὸ δὲ θυμοειδὲς (= ἡ ἀνδρεία, ἡ ἀντοχὴ ἐν τοῖς δεικταῖς) ὑπηρετῇ τῷ λογιστικῷ, τότε ἀμφότερα τὸ τε λογιστικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς κρατοῦσι καὶ ἐπιστατοῦσι τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ὅποτε τοῦτο τὸ ἐπιθυμητικὸν θὰ ἐπιθυμῇ τὰ δίκαια καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ θὰ πράττῃ ταῦτα. Πράττων ὁ ἄνθρωπος τὸ δίκαιον καὶ ἀγαθὸν ἢ περὶ τὰ ἑαυτοῦ ἢ περὶ τὴν πόλιν ἢ περὶ τὸ σῶμα ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν δικαιοσύνην, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ δὲ εὐρίσκειται ἁρμονία, εὐεξία, ὑγίεια καὶ κάλλος τῆς ψυχῆς, ὁ δὲ ἄνθρωπος εἶνε εὐδαίμων, ἡδόμη-

νος τῷ ἀγαθῷ. Ὄταν ὁμως τὸ ἐπιθυμητικὸν πληρούμενον κακῶν καὶ ἀκαθάρτων ἐπιθυμιῶν ἐπιζητῇ νὰ ἀρχῇ παρὰ φύσιν τοῦ λογιστικοῦ καὶ τοῦ θυμοειδοῦς, ἐνῶ εἶνε τὸ χεῖρον μέρος τῆς ψυχῆς, τότε στασιάζουσι τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς πρὸς ἄλληλα, δὲν ἐπικρατεῖ ἁρμονία, ἀλλὰ ταραχὴ τις, ἀσθένεια, νόσος καὶ αἴσχος τῆς ψυχῆς. ἀποτέλεσμα δὲ τῆς νόσου ταύτης εἶνε ἡ ἀδικία, ὅπταν ὁ ἀδικῶν ὡς νόσων δέον νὰ κολάζεται ὅπως γένηται ὑγιῆς καὶ θελτίων ἑαυτοῦ. Πλατ. Πολιτ. 439-445 «Ἐν τῇ ψυχῇ ἔνεστι τὸ κελεῦον - ἔνεστι δὲ τὸ κωλύον... - ἐγγίγνεται ἐκ λογισμοῦ τὸ κωλύον, ὅταν ἐγγένηται, τὰ δὲ ἄγοντα καὶ ἔλκοντα διὰ παθημάτων καὶ νοσημάτων παραγίγνεται· οὐ δὴ ἀλόγως ἀξιόσωμεν αὐτὰ διττὰ τε καὶ ἕτερα ἀλλήλων εἶναι, τὸ μὲν ᾧ λογίζεσθαι, λογιστικὸν προσαγορεύοντες τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ ᾧ ἐρᾶ τε καὶ πεινῆ καὶ θυμῆ καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας ἐπιτόχηται, ἀλογιστόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν, πληρώσεών τινων καὶ ἡδονῶν ἐταῖρον... Ταῦτα μὲν τοίνυν δύο ἡμῖν ὠρίσθω εἶδη ἐν ψυχῇ ἐνόησα, τὸ δὲ δὴ τοῦ θυμοῦ καὶ ᾧ θυμούμεθα τρίτον... Πολλαχοῦ αἰσθανόμεθα, ὅταν διαζώνται τινα παρὰ τὸν λογισμὸν ἐπιθυμίας, λαιδοροῦντα τε αὐτὸν καὶ θυμούμενον τῷ βιάζομένῳ ἐν αὐτῷ καὶ ὡσπερ δυοῖν δτασιαζόντων ξύμμαχον τῷ λόγῳ γινόμενον τὸν θυμὸν τοῦ τοιοῦτου; ταῖς σὲ ἐπιθυμίας αὐτὸν κοινωνήσαντα, αἰροῦντος λόγου μὴ δεῖν ἀντιπράττειν, οἶμαι σε οὐκ ἂν φάναι, γενομένου ποτὲ ἐν σεαυτῷ τοῦ τοιοῦτου αἰσθέσθαι, οἶμαι δ' οὐδ' ἐν ἄλλῳ... Καθάπερ ἐν τῇ πόλει ξυνείχεν αὐτὴν τρία ὄντα γένη χρηματιστικὸν - ἐπικουρικὸν - βουλευτικόν, οὕτω καὶ ἐν ψυχῇ τρίτον» πρὸς τῷ λογιστικῷ καὶ ἐπιθυμητικῷ «τοῦτό ἐστι τὸ θυμοειδὲς ἐπικουρον ὃν τῷ λογιστικῷ φύσει, ἐὰν μὴ ὑπὸ κακῆς τροφῆς διαφθαρή; Ἄνάγκη ἔφη τρίτον... Ἡμῖν ἐπιεικῶς ὁμολογεῖται τὰ αὐτὰ μὲν ἐν πόλει, τὰ αὐτὰ δ' ἐν ἐνδὸς ἐκάστου ψυχῆς γένη ἐνεῖναι καὶ ἴσα τὸν ἀριθμὸν... Οὐπω μὲν τοῦτο ἐπιελήσμεθα, ὅτι ἐκείνη γε (ἡ πόλις) τῷ τὸ ἑαυτοῦ ἕκαστον ἐν αὐτῇ πράττειν τριῶν ὄντων γενῶν δικαία ἦν... Μνημονευτέον ἄρα ἡμῖν, ὅτι ἕκαστος, ὅτου ἂν τὰ αὐτοῦ ἕκαστον τῶν ἐν αὐτῷ πράττῃ, οὗτος δίκαιός τε ἔσται τὰ αὐτοῦ πράττων... Οὐκοῦν τῷ μὲν λογιστικῷ ἀρχεῖν προσήκει, σαφῶς ὄντι καὶ ἔχοντι τὴν ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ψυχῆς προμήθειαν, τῷ δὲ θυμοειδεῖ ὑπηκόῳ εἶναι καὶ ξυμμάχῳ τούτου. Τούτω... (ὀρθῶς) τραφέντε καὶ ὡς ἀληθῶς τὰ αὐτῶν μαθόντε καὶ παιδευθέντε προστήσετον τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ὃ δὴ πλείστον τῆς ψυχῆς ἐν ἐκάστῳ ἐστὶ καὶ χρημάτων φύσει ἀπληστότατον· ὃ τηρήσετον μὴ τῷ πῖμπλασθαι τῶν περὶ τὸ σῶμα καλουμένων ἡδονῶν πολὺ καὶ ἰσχυρὸν γεγόμενον οὐκ αὖ τὰ αὐτοῦ πράττῃ, ἀλλὰ καταδουλώσασθαι καὶ ἀρχεῖν ἐπιχειρήσῃ ὧν οὐ προσήκον αὐτῷ γενῶν καὶ ξύμπαντα τὸν βίον πάντων ἀνατρέψῃ... Καὶ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους τούτω ἂν κάλλιστα φυλαττοίτην ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ψυχῆς τε καὶ τοῦ σώματος, τὸ μὲν βουλευόμενον, τὸ δὲ προπολεμοῦν, ἐπόμενον δὲ τῷ ἀρχοντι καὶ τῇ ἀνδρείᾳ ἐπιτελοῦν τὰ βουλευθέντα... Καὶ ἀνδρεῖον... τούτῳ τῷ μέρει καλοῦμεν ἕνα ἕκαστον, ὅταν αὐτοῦ τὸ θυμοειδὲς διασφίξῃ διὰ τε λυ-

ξως τῆς ποινῆς εἶνε αἱ ἐπόμενα. Ὁ κατάδικος δὲν τιμωρεῖται μόνον διὰ τὸ πραχθὲν ἀδικήμα, (Νομ. 934 «Ὅχι ἕνεκα τοῦ κακουργῆσαι διδούς τὴν δίκην (οὐ γὰρ τὸ γεγονός ἀγέννητον ἔσται ποτὲ) τοῦ δὲ, εἰς τὸν αὐθις, ἕνεκα, χρόνον ἢ τὸ παράπαν μισῆσαι τὴν ἀδικίαν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἰδόντας αὐτόν δικαιούμενον ἢ λωφῆσαι μέρη πολλά τῆς τοιαύτης συμφορᾶς». Κριτῖα 106 Β. «δίκη δὲ θρθή τὸν πλημμελοῦντα ἐμμελῆ ποιεῖ»), ἀλλὰ δέον νὰ θεραπεύηται ὡς νοσῶν ἢ ἐλλιπῶς διδασθεὶς, ἐλλιπῶς ἀσκηθεὶς εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ δέον νὰ καταστῇ πάλιν ὑγιὲς μέλος τῆς κοινωνικῆς ἐνώσεως, δέον νὰ καταστῇ καλὸς πολίτης, ἂν δὲ εἶνε ἀθεράπευτος ἐκ τῆς νόσου τῆς ἀδικίας ὑπαιτίως, τότε μόνον νὰ ἐκκόπηται χειρουργικῶς ὡς ὁ καρκίνος καὶ ἡ φαγέδαινα τοῦ σώματος τῆς πολιτείας διὰ χρονίωv δεσμών, τοῦ ἔλως ἐξορίζειν ἢ τῆς ἐσχάτης τῶν ποινῶν. Δημ. κ. Ἀριστογ. 1.95 «δεῖ δὴ πάντως τὸν ἀνάτονον ὡσπερ οἱ ἱατροὶ ἔταν καρκίνον ἢ φαγέδαιναν ἢ τῶν ἄλλων ἀνιάτων τε κακῶν ἴδωσιν, ἀπέκασαν ἢ ἔλως ἀπέκοψαν οὕτω τοῦτο τὸ θηρίον ὑμᾶς ἐξορίσαι· ρίψαι ἐκ τῆς πόλεως, ἀνελεῖν. Πλατ. Πολιτ. 3 p. 410α «τοὺς κατὰ τὴν ψυχὴν κακοφύεις καὶ ἀνιάτους αὐτοὶ ἀποκτενοῦσιν». Πλατ. Γοργ. 525 «ποιοῦντες κακῶν ἀνδρῶν ἔρημον τὴν πόλιν».

Καὶ ἰδοὺ τὸ πρῶτον καὶ αἰώνιον δόγμα τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας τῆς μητρὸς ταύτης τοῦ αἰωνίου πολιτισμοῦ διὰ τοῦ Πλάτωνος ἐν Γοργία p. 525 «προσῆκει παντὶ τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὄντι ὑπ' ἄλλου θρθῶς τιμωρουμένῳ, ἢ θελτίον· γίνεσθαι καὶ ἀνίνασθαι ἢ παραδείγματι τοῖς ἄλλοις γίνεσθαι· ἵνα ἄλλον ἐρῶντες πάσχοντα ἢ ἂν πάσχει βελτίους γίνωνται.» Πλατ. Φαιδ. κεφ. 3 «...εἰσὶ δὲ οἱ μὲν ὠφελούμενοι καὶ δίκην διδόντες...οὗτοι οἱ ἂν ἰάσιμα ἀμαρτήματα ἀμάρτωσι· ὅμως δὲ δι' ἀληθδόνων καὶ ὀδυνῶν (ὡς φυλάκισις μετὰ δεσμῶν)».

Ἀνακηρύσσεται πλέον ἢ ἀρχὴ ἦτις καὶ σήμερον παρὰ τοῖς ὑγιῶς κρίνουσι καὶ ἐφαρμόζουσι πλήρες ἐφαρμογῆς σύστημα καὶ οὐχὶ ἐλλιπές, ἔτι ὁ κατάδικος πρέπει νὰ θελτιῶται, περιοριζομένης σήμερον τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας, ἧς ἢ στέρησις εἶνε δειγνὸν κακόν, διὰ τὴν ἀποτροπὴν αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων καὶ διαχειριζομένης ὑπὸ ἄλλων, τῆς πολιτείας, οὐχὶ ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς ἐκδικήσεως ἀπολύτως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος πρὸς θελτίωσιν τοῦ καταδίκου καὶ ἀποκατάστασιν εἰς καλὸν πολίτην, οὐ ἔργον κατὰ Ἀριστοτέλη εἶνε ἢ κατ' αὐτόν σωτηρία τῆς πολιτείας (Πολιτικῶν Γ') ἧς μέλος καὶ μέρος ἐστί. Καὶ ἰδοὺ πάλιν ἀνακηρύσσεται ἔτι τελειότερον αὕτη ἢ ἀρχὴ διὰ τοῦ Πλάτωνος Πρωταγ. p. 324 «οὐδεὶς κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἕνεκα ἔτι ἠδίκησεν, ὅστις μὴ ὡσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται. Ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζει, οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται· οὐ γὰρ ἂν γε τὸ πραχθὲν ἀγέννητον θείη, ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὐθις ἀδικήσῃ (θεωρία θελτιώσεως) μήτε αὐτὸς μήτε ἄλλος (θεωρία ἀποτροπῆς) ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα», ἔπειτα δὲ ἡ σπουδαιότης καὶ πολυσήμαντος προσθήκη «καὶ τοιαύτην διάνοιαν ἔχων διανοεῖται παιδεύτην εἶναι τὴν ἀρετὴν...καὶ Ἀθηναῖοί εἰσι τῶν ἡγουμένων παρασκευα-

στών εἶναι καὶ διδακτὸν ἀρετὴν». Ἰδοὺ τὸ μέγα θεμέλιον «παιδεύτην εἶναι τὴν ἀρετὴν» εἰς ἀρετὴν παιδεύεσθαι τὸν κατάδικον—πρὸς τὴν ἀρετὴν δέον ἢ μόρφωσις τοῦ καταδίκου νὰ τελῆται. Οὐδὲν ὑπελείφθη. Οὐδὲν πλέον δύναμεθα νὰ ζητήσωμεν εἰμὴ τὴν πραγμάτων τῆς εἰς ἀρετὴν παιδεύσεως τοῦ καταδίκου. Καὶ αὐθις ὁ Πλάτων ἐν Νόμοις «οὐχ ἕνεκα τοῦ κακουργῆσαι διδούς τὴν δίκην (οὐ γὰρ τὸ γεγονός ἀγέννητον ἔσται ποτὲ) τοῦ δὲ, εἰς τὸν αὐθις ἕνεκα, χρόνον ἢ τὸ παράπαν μισῆσαι τὴν ἀδικίαν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἰδόντας αὐτόν δικαιούμενον ἢ λωφῆσαι μέρη πολλά τῆς τοιαύτης συμφορᾶς Πλατων. Νόμ. 10, 908, 909». Ζήνων δὲ ὁ Στωϊκὸς ἐν Διογ. Λαερτ. 7,92 εἶπεν ὅτι «δὴ ἀρετὴ διδακτὴ ἐστί, δῆλον ἐκ τοῦ γίνεσθαι ἀγαθοῦς ἐκ φαύλων».

Διὰ τοῦ παιδεύτην εἶναι τὴν ἀρετὴν δεικνύται ἐνθάδε εὐρύτερον τι ἢ ὅσον διάφοροι ἐρμηνευταὶ τοῦ Πλάτωνος νομίζουσι. Σχετίζοντες τὴν προηγουμένην γνώμην ἐν Πρωταγόρᾳ 324β ἢν ἀποδέχεται καὶ ὁ Σωκράτης πρὸς τὰ ἐν Γοργία 525 λεγόμενα περὶ ποινῆς, ἰσχυρίζονται ὅτι «ὁ σκοπὸς τῆς ποινῆς ὀρίζει τὸ μέτρον ταύτης ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς, ὅποτε δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἢ πράξις διὰ τὸν ὀρισμὸν τῆς ποινῆς ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ ἀδικήματος προελθοῦσα κατάστασις τῆς ψυχῆς, ὅτι διὰ τῶν λέξεων δὲ «παραδείγματι καὶ φοβούμενοι» ἐκφράζεται μόνον ἡ θεωρία τῆς ἀποτροπῆς διὰ τῆς ἐμποιήσεως φόβου (Abschreckungs theorie) ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς καὶ ὅτι κατὰ τὸν Cron (ἐκδοσις Cron - Deutschle σελ. 213) ἐν τῇ λέξ. «φοβούμενοι» ὁ φόβος δύναται νὰ ὀδηγήσῃ τὸν τιμωρούμενον καὶ τοὺς τρίτους πρὸς συναισθησιν, πρὸς θρθοτέραν γνώσιν καὶ ἀποτροπὴν ἀπὸ τοῦ κακοῦ καὶ πρὸς τὸ ἠθικῶς ἐνεργεῖν. Κατὰ ταῦτα δὲ διὰ τὸ διδακτὸν καὶ παιδεύτην εἶναι τὴν ἀρετὴν διατυποῦσι τὴν γνώμην ὅτι «ὁ λόγος τῆς ἀποδείξεως τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς δὲν λαμβάνεται ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ἐκ τῆς ὑποκειμενικῆς γνώμης τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῆς ποινῆς». Ἡ σημασία τῆς ποινῆς προϋποτίθησι τὸ διδακτὸν τῆς ἀρετῆς. Ἐκ τούτου γράφει ὁ Cron «ἡ ἀπόδειξις πράττει τὸ σφάλμα τῆς διαλλήλου ἀποδείξεως ἢ circulus in demonstrando» Διαλλήλος (δι' ἀλλήλων) δὲ τρόπος ἀποδείξεως εἶνε ὁ ἐξ ἀλλήλων γινόμενος οἷον διάλληλος δεῖξις ἐστὶν ἔταν δύο τιῶν ἀμφιβαλλομένων πραγμάτων ἐκάτερον διὰ τοῦ λοιποῦ θελήσωμεν πιστώσασθαι, οἷον τοῦ μένει Παῦλος; ὅπου Πέτρος. (Σέξ. ἐμπερ. Ὑποτ. π. Α'). Ὁ Σουῖδας ἐν λ. Πλάτων γράφει τάδε περίεργα, ἀνάλογα τοῦ διαλλήλου τρόπου «τοῦτ' ἔσκει Πλάτων σεσουλῆναί· ἐκ τῶν θείων Γραφῶν διὰ Μωυσέως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Φαραῶ λεχθέντα «Εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, ὅπως διαγγελῶ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῆ» παμπονήρῳ γὰρ γεγεννημένῳ ἐκείνῳ παντοδαπὰς κολάσεις ἐπήνεγκεν ὁ Θεός, οὐχ ὥστ' ἀποφῆναι βελτίονα (ἦδει γὰρ αὐτοῦ καὶ τὸν νοῦν ἀντίτυπον καὶ τὸ πάθος ἀνήκεστον), ἀλλ' ὅπως τὰ περὶ ἐκείνων διηγήματα πᾶσα ὠφελεία γένηται παραδείγματα. Καθ' ἅπερ αἱ πόλεις τρέφουσι τοὺς δημίους οὐκ ἐπαινοῦσαι μὲν αὐτῶν τὴν προαίρεσιν,

ἀνεχόμενοι δὲ τῆς τούτων ὑπηρεσίας διὰ τὴν χρεῖαν καὶ τὰ λοιπὰ δῆλα».

Ἄλλ' ἂν ὁ Πλάτων ἐφιλοσόφησε περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ποινῆς ἐν Γοργίᾳ, πληρέστερον ὅσον Πρωταγόρα ἀρκεσθεῖς εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἐμποιουμένου τρόμου ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς, τότε οὐδὲν προσέθηκεν εἰς τὰ πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπὶ Δράκοντος νομιζόμενα, ἀφοῦ ἢ ψυχικὴ βελτίωσις θὰ ἐξηρτάτο ἐκ τῆς ὑποκειμενικῆς κρίσεως τοῦ πάσχοντος καὶ τοῦ ὀρώντος τὸν πάσχοντα, τοῦτο δ' ἀντιβαίνει ἀλλῶς τε καὶ πρὸς τὰ κρατοῦντα ἐν Ἀθήναις, ἐνθα αἱ σκληραὶ ποιναὶ ἐξετελοῦντο ἐν τοῖς δεσμοτηρίοις, μόνον τοῦ μηγύοντος δυναμένου νὰ παραστή καὶ περὶ οὗ ὁ ἀείμνηστος Μιστριώτης γράφει ἐν τῷ Φαίδωνι: «οὕτως τιμᾶ τοὺς Ἀθηναίους ὅτι οὗτοι δὲν ἐξετέλουν τὴν ποινὴν δημοσίᾳ ὡς τοῦτο γίνεται παρὰ τισι τῶν νεωτέρων πρὸς παραδειγματισμὸν δῆθεν, ἀλλ' ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ καὶ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου». Οὐδαμῶς δὲ προάγουσι τὸ ζήτημα τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Cron ἐν ταῖς λέξεσιν: «Ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, τὸν σκοπὸν τῆς ποινῆς οἱ Ἕλληγες ἐν ἀρχαίοις χρόνοις διέβλεπον μόνον ἐν τῇ πολλῆς ἐξωτερικῆς λαμβανομένη ἐκδικήσει διὰ τὴν κακὴν πράξιν. Τὴν ἔνοιαν ταύτην (δράσαντα παθεῖν) διατηροῦσι καὶ ἐμβαθύνουσι ἐν ταύτῃ οἱ τραγικοί. Ἄλλ' ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ βαθυνοῦστατος τῶν λυρικῶν Πίνδαρος ἰσχυροποιοῦσιν ὅτι ἡ ποινὴ εἶνε προωρισμένη πρὸς βελτίωσιν καὶ παραίνεσιν τῶν ἀνθρώπων. Ἐκ τούτου ἴσως συνέστη τὸ πρῶτον ἢ ὑπὸ τοῦ Πρωταγόρου (ἐν Πλάτωνι) ἐν πάσῃ τῇ δξυνοίᾳ ἐκφρασθεῖσα ἀποτροπῆς διὰ τοῦ τρόμου θεωρία (θεωρία ἀποτροπῆς ἕνεκα) τῇ ὁποία συμφωνεῖ ὁμοίως ὁ Πλάτων, ἀλλὰ μετὰ ἠθικῶς ἐξηγενησμένης ἀντιλήψεως (Γοργ. 525 B.)» ὡς καὶ τάδε ὑπὸ τοῦ Cron γεγραμμένα «Περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ποινῆς ἐπανέρχεται ἔτι ὁ Σωκράτης ἕνα θαυτέρον αἰτιολογήσει ἢ ὅπως συνέθη πρότερον τὴν σχέσιν τῆς ποινῆς πρὸς τὸν ψυχικὸν βίον». Ταῦτα οὐδὲν ἀποδεικνύουσι καὶ μικρὸν ἢ οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ βελτιώσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀδικήσαντος μόνον ὁ τρόμος ἐκ τῆς ἐκτελέσεως ποινῶν ἄλλου. Ἀναλόγως πρὸς ἅπασαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλάτων περὶ τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς ἐξάγεται ὅτι πρὸς βελτίωσιν τοῦ ἀδικήσαντος προσέθηκε τὴν διδαχὴν ὅπως ἐμπειήσῃ τὴν σταθερὰν γνῶσιν τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν προτίμησιν τοῦ ἠθικοῦ βίου, (Ξεν. Ἀπομ. 3,9,5. Πλατ. Πρωτ. 345 ε 357,358 Πλ. Ἀπ. 37 «οὐδεὶς εἰδὼς τὰ βέλτιστα προαιρεῖται τὸ κακὸν) εἰς τὸν πρῶτον ἀδικήσαντα, ὅπως κτήσῃται οὗτος ὀρθὰς δόξας περὶ ἀρετῆς, ἐπὶ πλέον δὲ τὴν φρόνησιν τὴν σταθερὰν ἐπιστήμην τῆς ἀρετῆς» (Μένων ἐν Πλάτωνι: 383: «δόξα ἄρα ἀληθὴς πρὸς ὀρθότητα πράξεως οὐδὲν χείρων ἡγεμῶν φρονήσεως στερεομένη», Μεν. Πλ. 385 «φρόνησις μόνον ἡγεῖται τοῦ ὀρθῶς πράττειν... ὁ τὴν ἐπιστήμην ἔχων αἰεὶ ἂν ἐπιτυχᾶνοι... 384: αἱ δόξαι αἱ ἀληθεῖς, ὅσον μὲν ἂν χρόνον παραμένωσι καλὸν τὸ χρῆμα καὶ πάντα τὰγαθὰ ἐργάζονται πολὺν δὲ χρόνον οὐκ ἐθέλουσι παραμένειν, ἀλλὰ δραπετεύουσιν ἐκ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε οὐ πολλοῦ ἀξιαὶ εἰσιν, ἕως ἂν τις αὐτὰς δῆσῃ λογισμῷ αἰτίας - ἐπειδὴν δὲ δεθῶσι πρῶτον μὲν ἐπιστήμαι γίνονται, ἔπειτα μόνιμοι. Καὶ

διὰ ταῦτα δὴ τιμιώτερον ἐπιστήμη ὀρθῆς δόξης ἐστὶ καὶ διαφέρει δεσμῶ ἐπιστήμη ὀρθῆς δόξης»). Ἡ συνήθης ἀρετὴ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τυπικὴ οὖσα ἀγομένη ὑπὸ ἀπλῶν δοξασίῶν ἐστὶ καὶ ὀρθῶν ἀλλ' ἀσταθῶν, ἄνευ σαφοῦς διαγνώσεως καὶ μονίμου ζητήσεως τοῦ ἀγαθοῦ εἶνε ἀνεπαρκῆς ἀντὶ τῆς γνώσεως ἄγεται ὑπὸ ἀπλῆς δοξασίας. Ἀποτελεῖται αὕτη ἐκ πληθῶς μερικῶν ἐνεργειῶν, μὴ ἐχουσῶν οὐδένα ἐσωτερικὸν σύνδεσμον, ἀντιφασκουσῶν μάλιστα ἐν μέρει πρὸς ἀλλήλας αἱ τύχαι ἄγουσι πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν. (Zeller «Ἡ φιλοσοφία τῶν Ἑλλήνων» σελ. 155—157). Ἐν ταύταις ταῖς σχέσεσιν εἶνε ἀνάγκη ἀνωτέρας ἀντιλήψεως τῆς ἀρετῆς, δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀπλή συνήθεια ἣτις εἶνε ἐνέργεια ἄνευ διαγνώσεως τῶν λόγων τῆς ἐνεργείας ταύτης (Πλατ. Μεν. 99 B. ε καὶ Φαιδ. 82) στηρίζεται δ' εἰς ὀρθὴν δοξασίαν, ἣτις δύναται νὰ ἀπολεσθῇ ἐξ ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων καὶ οὐχὶ εἰς γνῶσιν, ἐπιστήμην μόνιμον. (Σημ. Ἐν τῷ Μένωνι κυρία ὑπόθεσις εἶνε ἂν ἡ ἀρετὴ εἶνε διδακτὸν ἢ ἀσκητὸν. Ὁ διάλογος ὡς λέγει ὁ Ast εἶνε ἀνάπτυξις πολλῶν ζητημάτων, ὧν ὁ συγγραφεὺς ἠψαγο εἰς τὸν Πρωταγόρα, τῷ Φαίδρω, τῷ Γοργίᾳ καὶ τῷ Φαίδωνι. Κατὰ τὸν Ast τὸ κύριον ζήτημα δὲν λύεται, ἀλλὰ μόνον προβάλλεται ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν δύναται νὰ εἶνε διδακτὴ, διότι οὐδεὶς διδάσκαλος ταύτης ὑπάρχει (εἰρωνικῶς διὰ τοὺς σοφιστάς), μόνον δ' ἐκ θείας μοίρας εἶνε δυνατόν νὰ δοθῇ. Ἄλλ' οὕτως ἡ ἀρετὴ ἤθελεν εἶναι ἀλογος καὶ τυφλὴ ἐνέργεια. Ὁ τοιοῦτος διίσχυρισμός εἶνε ἀντίθετος πρὸς τὴν δόξαν τοῦ Πλάτωνος. Πλατ. Πρωταγ. 329 «τὴν ἀρετὴν φησὶ διδακτὸν εἶναι καὶ ἐγὼ εἶπερ ἄλλω τῷ ἀνθρώπῳ πειθοίμην ἂν καὶ σοὶ πείθομαι». Κατὰ τὸν Socher ἡ τοιαύτη θεωρία εἶνε ἀντιπλατωνικὴ, δὲν λέγεται ἕως σπουδαίως, ἀλλ' εἰρωνικῶς δηλ. ἡ ἀρετὴ δὲν εἶνε διδακτὸν, ἀφ' οὗ οὐδεὶς διδάσκει ταύτην. Γραμματολ. Μιστριώτου τόμος Β' σελ. 520). — Καὶ ἂν εὐρέθησαν ἄνδρες ἄνευ ἐπιστήμης ἀγαθοί, οὗτοι ἐγένοντο θεῖα μοῖρα. Τὸ μόνον μέσον τῆς στερεώσεως τῆς ἀρετῆς εἶνε ἡ γνῶσις καὶ πρὸς ταύτην ὁ Πλάτων ἐν Πρωταγόρᾳ ἐκφράζει τὸ διδακτὸν καὶ διὰ τῆς διδαχῆς τὸ παρασκευαστὸν τῆς ἀρετῆς. Πλατ. Τιμ. 51 ε «Δόξα ἀληθὴς... ἐγγίγνεται διὰ διδαχῆς. Πᾶς δὲ γινώσκων τὸ ἀγαθόν, αὐτὸ θηρεῖ». Πλατ. Φίληβ. 20 «Βελτίστους ἀποτελεῖ τοὺς πολίτας ἡ ἐπιστήμη». Καὶ οὕτως ἡγοῦμεθα ὅτι εἰς τὸ ἐκ τῆς ποινῆς ἐκφοβιστικὸν στοιχεῖον προσέθηκεν ὁ Πλάτων τὴν ποτιεὶς τὴν προσθήκην τῆς διδαχῆς τῆς ἀρετῆς πρὸς τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀλύττιμον ταύτην μονίμου ἐρεύνης καὶ γνώσεως τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς δικήσαντος, διὰ μονίμου ἐρεύνης καὶ γνώσεως τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς ἣτις ἐστὶ σοφία. Πλατ. Ἀλκιβ. 33 ε «Ἡ ψυχῆς ἀρετὴ σοφία». Πολ. 444 d «Υγίειά τ' ἂν εἴη καὶ κάλλος καὶ εὐεξία ψυχῆς ἐστὶν ἀρετὴ». Τὰ μέσα τοῦ ἀγαθοῦ μετὰ λόγου, ἄνευ δὲ τούτων βλαβερὰ «Νομ. 631, 2, 661» πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κακοῦ. Ξενοφ. Ἀπομνημ. 3, 9, 5 «Τοὺς τὰ ἀγαθὰ εἰδότες ἔφη Σωκράτης, ἄλλο ἂν τι τούτων οὐδὲν προελέσθαι, οὔτε τοὺς μὴ ἐπισταμένους δύνασθαι πράττειν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐγχειρῶσιν ἀμαρτάνειν... Τὰ δίκαια καὶ τὰ λυλά καλὰ τε καγαθὰ πάντα ἀρετὴ πράττεται: δικαιοσύνη καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα ἀ-

ρετή σοφία ἐστὶ. Τὸ ἀγνοεῖν ἑαυτὸν καὶ ὀλεσθαι γινώσκειν, ἐγγυτάτω μανίας Σωκράτης ἐλογίζετο εἶναι». Πλατ. Πρωτ. 357 «Τὸ ἡδονῆς ἠττάσθαι ἀμαθία», «ἐπιστήμης οὐδὲν κρεῖττον· τοῦτο δὲ κρατεῖ ὅπου ἐνῆ καὶ ἡδονῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων». Ἡ προσθήκη τῆς διδαχῆς βεβαιούται καὶ ἐκ τῶνδε τοῦ Πλάτωνος ἐν οἷς σημαντικῶς ἐκφέρεται ὁ σκοπὸς τοῦ σωφρονισμοῦ διὰ τοῦ ὅρου «κολάζειν καὶ κολάζεσθαι», ὡς ἐν Πρωταγόρᾳ 323 «ἄρετήν οὐκ ἀπὸ ταυτομάτου γίγνεται φύσει εἶναι, ἀλλὰ διδακτὸν τε καὶ ἐξ ἐπιμελείας παραγίγνεσθαι, ὅ ἂν παραγίγνηται, τοῦτό σοι πειράσομαι ἀποδείξαι... ὅσα δὲ ἐξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδαχῆς οἴονται γίνεσθαι ἀγαθὰ ἀνθρώποις, ἐάν τις ταῦτα μὴ ἔχη, ἀλλὰ τὰναντία τούτων κακά, (ἢ φύσει ἢ τύχῃ) ἐπὶ τούτοις που οὔτε θυμοὶ γίνονται καὶ αἱ κολάσεις καὶ νοουθετίσεις (κακῶν) ἐστὶν ἓν καὶ ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ συλλήβδην πᾶν τὸ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς· ἔνθα δὴ πᾶς παντὶ θυμοῦται καὶ νοουθετεῖ, δηλον ὅτι ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὐσης τῆς ἀρετῆς... 325 «τὸν μὴ μετέχοντα ἀρετῆς καὶ διδάσκειν (τὰ ἀγαθὰ εἰς νουθέτησιν καὶ σωτηρίαν ψυχῆς πρὸδ. κατωτέρω τὰ ἐν τοῖς Νόμοις τοῦ Πλάτωνος 10,908) καὶ κολάζειν... ἕως περ ἂν κολαζόμενος βελτίων γένηται, ὅς δ' ἂν μὴ ὑπακούῃ κολαζόμενος καὶ διδασκόμενος, ὡς ἀνίατον ἔντα τοῦτον ἐκβάλλειν ἐκ τῶν πόλεων ἢ ἀποκτείνειν».

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

..... Ἡ τελεία διαμόρφωσις τοῦ σκοποῦ τῆς ποινῆς ἐν τῷ
 ἀρχαίῳ Ἑλληνικῷ ποινικῷ δικαίῳ

Ἐπομένως σκοπὸς τῆς ποινῆς εἶνε πρὸς τὸ παιδεῦσαι εἰς τὴν ἀρετήν, πρὸς τοῦτο θὰ χρησιμοποιοῦνται ἢ στέργησις τῆς ἐλευθερίας—ἢ τις εἶνε τὸ ἀπαραίτητον στοιχείον τὸ περιέχον καὶ τὸν ἐκφοδισμόν διὰ τὴν ἀποτροπήν, χρησιμοποιουμένη ἕμως ἐπὶ τὸ νοουθετῆσαι καὶ πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς. Πλατ. ἐν Νομ. 10p.909. Κατὰ τὸν Πλάτωνα δέον πᾶς πολίτης ὡς καὶ ὁ ἀδικήσας, ἔκατάδικος νὰ παιδεύηται εἰς τὴν κτήσιν ὀρθῆς δόξης περὶ τῆς ἀρετῆς διὰ τῆς διδαχῆς καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς διανοίας (Πλατ., Μεν. 97 ε, Θεαιτ. 187): διότι ἡ ἀρετὴ εἶνε διδακτὸν, ὅπως κτήσεται βούλησιν τοῦ πράξει ἐν τῷ μέλλοντι τὸ ἀγαθόν. Ἀπλή βούλησις ἄνευ τῆς δυνάμεως τῆς γνώσεως δὲν ἄρκει. Ὁ ἄνθρωπος ὡς μόνον ἐκ τῶν ὄντων ἐπιδεικτικὸν τοῦ λόγου, τοῦ ἀληθῶς γινῶναι τι, δέον πρὶν ἀποφαίνεσθαι γνώμην περὶ τίνος, πρὶν ἐπιχειρῆσαι τι, δέον νὰ διαγιγνώσκῃ τί τὸ πρᾶγμα ἐστὶ ἀγαθόν; καλόν; κακόν; δύναται δὲ διὰ παντὸς τοῦ βίου μετὰ λόγου καὶ γνώσεως τὰ ἄριστα βουλευέσθαι, λέγειν καὶ πράττειν. Ὁ διαγιγνώσκων τὸ ἀγαθὸν θὰ θελήσῃ ὡς, τὸ πολὺ νὰ ἐκτελέσῃ αὐτό. Θέλησις ἄνευ προηγουμένης γνώ-

σεως δὲν ἄρκει. Ὅθεν ἂν δὲν ἔγνω καλῶς, ἐξ ἀγνοίας καὶ ἀφροσύνης σφαλλόμενος παρασκευάζει ἑαυτῷ θλάβην. Δέον τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν νὰ υπείκωσι τῷ λογικῷ μέρει τῆς ψυχῆς, ὅπερ, ἦτοι ὁ λόγος, ἐπιτάσσει τὸ ὀρθόν. (Πλατ. Πολιτ. 441, 442 καὶ ἐπ.) Εἰ συμβαίνει ἕμως τὰς ἐπιθυμίας κυριεῦειν τοῦ λόγου, τεκμήριον ὡς ἡ ἐπιστήμη δηλαδὴ τὸ βουλευέσθαι καὶ ἐπίστασθαι τὸ βέλτιον ὄπω ἰκανῶς ἐπεληπται τῆς ψυχῆς τοῦ πράττοντος. Ἐάν τις εὐβουλεύηται καὶ γινώσκῃ καλῶς τὸ πραττόμενον, δὲν ἤθελε πράξῃ τὸ ἀδικόν. Μὴ βουλευόμενος ἕμως καλῶς καὶ μὴ γινώσκων τὸ ἐπιχειρούμενον, πράττει τὸ κακόν ἐξ ἀγνοίας, ἐξ οὗ τὸ δόγμα «οὐδεὶς τὰ βέλτιστα εἰδὼς προαιρεῖται κακὸς εἶναι καὶ συντομώτερον «οὐδεὶς ἐκὼν κακός». Πλατ. Πολ. 9, 589c. Πρωτ. 352 Ἄπολ. 37 α. Ἄκριτ. 49 α. «ἐπίστασθαι τὸ βέλτιον οὐκ ἂν ἦττον γένοιτο τῶν διὰ τοῦ σώματος ἐπιθυμιῶν». Ἄλλ' ἡ ἀρετὴ δι' ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων δύναται νὰ ἀπολεσθῇ—Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ—«τὸ κακὸν περιπολεῖ τὴν ἠγητὴν φύσιν». Ὅταν τοῦ λόγου κυριεῦωσι τὸ θυμοειδὲς καὶ αἱ ἐπιθυμίαι, δὲν ἔχει ὁ ἄνθρωπος τὴν αἰθρίαν καὶ γαλήνην τῆς ψυχῆς (Πολιτ. 9, 591 c.) ὥστε ἀπέχει τῶν κακῶν, τῶν ἀρνήσεων τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, ὥστε ἰθύνεσθαι ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ ἐπιτάσσοντος τί δεῖ ποιεῖν καὶ τί μὴ, καὶ παύεται ὡς ὁ ἄνθρωπος πλήρης τῆς ἐσωτερικῆς εὐδαιμονίας δηλαδὴ τῆς ἐνεργείας κατ' ἀρετὴν τῆς ψυχῆς, δὲν ἔχει τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἐλευθερίαν καὶ τὸ ἀκέραιον τῆς ψυχῆς· χαίρει ἀμέτροις καὶ ἀκαθάρτοις ἡδοναῖς καὶ οὐχὶ ταῖς ἐμμέτροις, ταῖς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ προερχομέναις διὰ τῆς ἀρμονίας ἐν τῇ ψυχῇ τῆς προερχομένης ἐκ τῆς δικαιοσύνης, (Φιλῆθ. 63 θ.) «ζῆ βίον ἁριστοκρατικὸν ἀλόγου ζῆφου ἠηρίου». Οὗτος εἶνε ὁ ἀδικός. Ὁ ἀδικός νοσεῖ τὴν νόσον τῆς κακίας. (Πολιτ. 4, 444) ἔχει ἀνάγκην θεραπείας καὶ διὰ τοῦτο τιμωρεῖται πρὸς σωφρονισμόν. Ὡς ὁ ἀσθενῶν ἐπιζητεῖ τὴν θεραπείαν παρὰ τοῦ ἱατροῦ, εἶνε δὲ παράδοξον ἂν ἀσθενῶν ὅπως ἀποφύγῃ ἄλλῃ καὶ πόνους, δὲν ὀπιζητῆ τὴν θεραπείαν παρὰ τοῦ ἱατροῦ, οὕτως εἶνε παράδοξον ὁ ἀδικῶν νὰ μὴ ζητῆ τὴν δικαίαν τιμωρίαν πρὸς σωφρονισμόν, (Πλ. Γοργ. 480 β.) ὅπως λαθεῖς διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς διανοίας, διὰ τῆς ἐπαναφοράς τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ ψυχῇ, ἐπιφερούσης τὴν ἀρμονίαν τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς τοῦ λογικοῦ, θυμοειδοῦς καὶ ἐπιθυμητικοῦ, ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πολιτείαν ἣτις ἐκπαιδεύει τοὺς πολίτας καὶ ζητεῖ νὰ καθιστᾷ ὡς οἶον τε καλλίστους. Εὐδαιμονέστατος ὁ μηδέποτε ἀδικήσας (Πλ. Γοργ. 478) δυστυχέστατος ὁ ἀδικήσας καὶ μὴ τιμωρούμενος ὡς μὴ ἀπαλλασσόμενος τῆς νόσου τῆς ἀδικίας, (Πολιτ. 3, 410 α.) «οἱ ἀνίατοι ὡς κακοφύεις δέον νὰ ἐκκόπωνται ἐκ τοῦ σώματος τῆς πολιτείας ὡς ὁ καρκίνος, ἢ χρονίως δεσμοῖς ἢ διὰ τῆς ἐσχάτης τῶν ποινῶν». Ὁ λιγώτερον δυστυχῆς, ὁ ἀδικήσας καὶ τιμωρούμενος διότι θεραπεύεται ἀπὸ τῆς νόσου τῆς ἀδικίας διότι προσέρχεται πρὸς τὸν δικαστήν. Τὰ πάντα ἄρα κατὰ Σωκράτη καὶ Πλάτωνα ἐν τῇ ποινῇ διὰ τὰ ἰάσιμα ἀδικήματα δέον νὰ περισφραφίσθαι περὶ τὴν θεραπείαν τῆς ψυχῆς, πρὸς παιδευσιν εἰς ἀρετὴν διὰ τῆς στρέφονται περὶ τὴν θεραπείαν τῆς ψυχῆς, πρὸς παιδευσιν εἰς ἀρετὴν διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς διανοίας καὶ τῆς βουλήσεως εἰς τὸ ἀσκεῖν τὴν ἀρετὴν περὶ τὸ

βουλευέσθαι ὀρθῶς καὶ πράττειν τὰ ἄριστα, διὰ τῆς ἀναγωγῆς τῆς περὶ ἀρετῆς θεωρίας εἰς τὰ μέρη τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ ὑπείκωσιν εἰς τὸν λόγον, τὸν ἐπιτάσσοντα τί δεῖ ποιεῖν καὶ τί μή.

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἡ δικαία τιμωρία εἶνε ἀναγκαία ἐν τῇ πολιτείᾳ, εἶνε ἀναίρεσις τοῦ κακοῦ (ἐν Πολιτικῶν Ζ (Δ) 17,3).

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ὅστις ἐπιζητεῖ ἐν τοῖς περὶ αὐτῶν ληπτοῖς τὰ τῇ φιλοσοφικῇ θεωρίᾳ ὑποκείμενα, αἱ ἀρεταὶ εἶνε διτταί, (Νικομ. Ἡθ. 1, 13, 26) διανοητικαὶ ἔχουσαι τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ ἠθικαὶ τουτέστι πράξεις αἰτινες ὀρθοῦνται ὑπὸ τοῦ λόγου. Τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν ἀρχὴ εἶνε ἡ βούλησις, τῶν διανοητικῶν ἡ προαίρεσις ἢ ἡ προβούλευσις. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει φυσικὰς ὁρμὰς καὶ κλίσεις δυνάμει (ἐπιθυμίας, φόβον, ὀργήν, αἰδῶ) ἐν αὐταῖς δὲ ὑπάρχουσαι ἠθικαὶ ιδιότητες (φυσικαὶ ἀρεταί). (Ἡθ. Μεγ. 35, 23). Ἐὰν αἱ ὁρμαὶ καὶ κλίσεις ἀφειδῶσιν ἀτημέλητοι ἀποβαίνουσιν ὑπερβολαὶ ἢ τοὶ κακίαι. Ἐὰν ὁμως ἰσχύσῃ ἡ φρόνησις καὶ ἐπικρατήσωσιν αἱ ἠθικαὶ ιδιότητες ἐν ταῖς κλίσεσιν ἀποβαίνουσιν αἱ φυσικαὶ ἀρεταὶ κύρια ἀρεταί. Πᾶσα πράξις λογίζεται ἠθικῇ, οὐχὶ ὅταν γίνηται ἐξ ὁρμῆς καὶ πάθους, ἀλλ' ὅταν ἐκ τῆς κλίσεως καὶ τῆς φρονήσεως ἢ τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ἰνα μορφωθῇ ἠθικὸς χαρακτήρ ἀπαιτεῖται συνεχὴς ἀσκησις, ὥστε αἱ ἠθικαὶ ἀρεταὶ εἶνε ἀχώριστοι τῆς βουλήσεως, δι' ὅ ἵνα ἀποτελεσθῇ ὁ ἠθικὸς χαρακτήρ ἀπαιτοῦνται φύσις, λόγος, ἔθος (Πολ. Ζ Ἡθ. Νικ. 3,8 καὶ 12) «ἀγαθοὶ καὶ σπουδαῖοι γίνονται οἱ ἄνθρωποι διὰ τριῶν ταῦτα εἶνε φύσις, λόγος, ἔθος». Οὕτω δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ εἰδέναι τὸν ἠθικὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκολουθεῖν τούτῳ ἐν τοῖς καθ' ἑκάστα ἔργοις συνεχῶς καθ' ἑξῆς, ὥστε μὴ ἤττονα εἶναι τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν καὶ μὴ ἀδυνατεῖν πράττειν ὅ,τι δεῖ. Πᾶσα ἀρετὴ εἶνε μεσότης, τὸ ὀρθὸν μέτρον τὸ μηδενὸς ἐνδεὲς μεταξὺ ἐλλείψεως καὶ ὑπερβολῆς δηλονότι μεταξὺ δύο κακῶν. (Νικομ. 2, 7, Εὐδημ. 2, 3). Οὕτως ἡ σωφροσύνη μεταξὺ ἀναισθησίας καὶ ἀκολασίας, ἡ ἀνδρεία μεταξὺ φόβου καὶ θράσους, ἡ ἐλευθεριότης μεταξὺ ἀνελευθερίας καὶ ἀσωτείας καὶ λοιπαί, ἐκάστη δὲ ἀρετὴ εἶνε μέρος τῆς ὅλης ἀρετῆς ἣτις εἶνε δικαιοσύνη, προσερχομένη ἐκ τῆς ἐσωτέρας διανοήσεως, βουλήσεως καὶ ἐκλογῆς τὸ δίκαιον πράττειν οὐ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἕτερον, πρὸς τρίτους, δι' ὅ συγκρατεῖ τὸ κοινωνικὸν σύνολον διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν ἐν γένει πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς (διὰ τῆς σωφροσύνης, ἐγκρατείας) καὶ πρὸς ἑτέρους ἢ δικαιοσύνη εἶνε τὸ ἴσον καὶ μέσον πέρα τοῦ ὁποίου εἶνε τὰ ἄκρα τῆς ἀδικίας. Ἡ ἀδικία ἀποτελεῖ τὸ ἀντίθετον τῆς δικαιοσύνης, ἀποτελεῖ τὴν ὅλην κακίαν καὶ περιλαμβάνει ὅλας τὰς μερικὰς κακίας.

Ὁ ἀδικῶν πάντοτε ἐπιζητεῖ ἐν βαθμῷ τινι καὶ λαμβάνει τὸ πλεόν, ὁ δὲ πάσχων λαμβάνει τὸ ἥττον ὡς στερούμενος διὰ τοῦ ἀδικήματος τοῦ ἀνῆκοντος εἰς αὐτόν, ἐνῶ ἡ δικαιοσύνη εἶνε ἡ τελεία ἀρετὴ καὶ περιλαμβάνει πάσας τὰς ἀρετάς. Περὶ τῆς δικαιοσύνης γράφει ὁ Ἀριστοτέλης τὰ ἑξῆς ὑπεροχα ἐν πέμπτῳ Ἡθικῶν, ἔργῳ ἐκ τῶν πνευματικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ

σύμπαντος. «Ἡ δικαιοσύνη εἶνε ἡ ἀνωτάτη ἀρετὴ πασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ οὔτε ὁ Ἔσπερος (ἀστὴρ) οὔτε ὁ Αὐγερινὸς (ἑωσφόρος) λάμπουσι τόσον λαμπρῶς ὅσον λάμπει ἡ δικαιοσύνη καὶ παροιμιαζόμενοι λέγομεν «ἐν τῇ δικαιοσύνῃ περιέχονται συλλήβδην πᾶσαι αἱ ἀρεταί» τὸ δὲ νὰ πορεύωνται πρὸς τὸν δικαστὴν σημαίνει τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ νὰ πορεύωνται πρὸς τὴν δικαιοσύνην, διότι ὁ δικαστὴς πρέπει καὶ ὀφείλει νὰ θέλῃ συγχρόνως νὰ προσωποποιῇ τὸ ἔμψυχον δίκαιον, τὴν ζῶσαν δικαιοσύνην. Καὶ βεβαίως ζητοῦσιν οἱ ἄνθρωποι δικαστήν, ὅστις ἐν τῷ μέσῳ ἴσταται ἀδέκαστος, ὀνομάζουσι τινες μεσάζοντα ὅπως ἐκφράσωσιν ὅτι οὗτοι θὰ τύχωσιν ἐκείνου ὅπερ εἶνε τὸ δίκαιον ἐὰν τύχῃ τοῦ μέσου, διότι τὸ δίκαιον εἶνε τὸ μέσον καὶ ὁ δικαστὴς ἀπονέμει τὸ μέσον ἢ τοὶ ἴσον. Δίκαιος εἶνε ὁ ἔχων ἕξιν δικαιοσύνης, ἣτις δεῖται χρόνου καὶ ἀσκήσεως». Ὁ δὲ ῥήτωρ Λυκούργος εἶπε: «τρία ἐστὶ τὰ μέγιστα, ἃ διαφυλάττει καὶ διασφύζει τὴν τῆς πόλεως εὐδαιμονίαν, πρῶτον μὲν ἡ τῶν νόμων τάξις, δεύτερον ἡ τῶν δικαστῶν ψήφος, τρίτον ἡ τούτοις τὰ ἀδικήματα παραδιδούσα κρίσις».

Ἐπειδὴ ὑπάρχουσιν ἐν ἡμῖν φυσικαὶ ὁρμαὶ καὶ κλίσεις δυνάμει καὶ φυσικαὶ ἀρεταὶ δυνάμει ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἰθύνόμεναι δυνάμεθα νὰ πράττωμεν τὸ ἀγαθόν. Μὴ πράττοντες τοῦτο, μὴ ζῶντες σωφρόνως, μὴ ὄντες δίκαιοι, μὴ καταστήσαντες εἰς συμμετρίαν τὰ πάθη τοῦ ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς, εἴμεθα οἱ αἰτιοὶ τῆς ἀδικίας, τῆς κακίας καὶ δικαίως τιμωρούμεθα. «Ὅταν ῥίψῃ τις τὸν λίθον, δὲν ἔχει αὐτὸν ἐν τῇ ἔξουσίᾳ, ἀλλὰ πρότερον ἔχει ὅταν πράξῃ τις τὸ ἔργον, δὲν ἔχει ἐν τῇ ἔξουσίᾳ του, ἀλλὰ πρότερον ἔχει». Διὸ κατ' Ἀριστοτέλη ἀρχὴ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς εἶνε ἡ βούλησις, ἣτις προϋποθέτει ἐλευθερίαν. Κατ' Ἀριστοτέλη ἐν Πολιτικ. Ζ. αἱ δίκαιαι τιμωρία καὶ κολάσεις ἀπ' ἀρετῆς εἰσι καὶ ἀναγκαῖαι εἰσι, κακοῦ γὰρ ἀναίρεσις εἶσι. Ἐπειδὴ δὲ τῆς Πολιτείας ἔργον ἄριστον εἶνε τὸ ποιεῖν τοὺς πολίτας ποιούς τινες ἀγαθοὺς, ἔργον τῆς πολιτείας εἶνε καὶ εἰς τοὺς ἀδικήσαντας διὰ τῆς τιμωρίας τῆς δικαίας νὰ προσποιήσῃ εἰς αὐτοὺς τὸ ἰδιάζον τῷ ἀνθρώπῳ «τὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς κατὰ λόγον καὶ τὴν πρόσκτησιν τῆς ἀρετῆς, ἣτις ἔστιν ἕξις προαιρετικὴ ἐν μεσότητι, οὐσα πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς ἑτέρους ὀρισμένη λόγῳ καὶ ὡς ἂν φρόνιμος ὄρισμ».

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Σελὶς 167, στ. 18, nobilissimam· σελ. 276, στ. 20, ἀπαράσκειοι—στ. 35 κειμένου τοῦ Μιλτιάδου ἐπὶ... —ΣΗΜ. ἡ ἀπὸ τοῦ στ. 19, σελ. 166 μέχρι τοῦ στ. 21, σελ. 167 παρενθεσις εἶνε προσθήκη Ν. Φ.

..... Ἡ προσήκουσα ἔκτεσις τῆς ποινῆς ἐν τῷ Ἀρχαίῳ
 Ἑλληνικῷ Ποινικῷ Δικαίῳ

Συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Πλάτωνος καὶ τὸν ἔλεγχον περὶ τῶν πρὸς ἐκφοβισμόν μόνον τεινουσῶν ποινῶν, ἐνῶ ἡ ποινὴ δέον νὰ τείνη πρὸς βελτίωσιν ψυχικὴν τῶν ἰασίμων ἐγκληματιῶν, ἐν τοῖς Νόμοις τοῦ Πλάτωνος, γνησιωτάτῳ ἔργῳ αὐτοῦ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Πολιτικ. 2, 4 καὶ 9, γραφεῖσι μετὰ τὴν Πολιτείαν (Ἀριστ. Πολιτ. 2, 6. (Ἴδε Γραμματολ. Μιστριώτου τόμ. Β' σελ. 539 καὶ ἑπ. «Κατὰ δὲ τὴν παρατήρησιν τοῦ μεγάλου φιλολόγου Βοιχίου καθ' ἣν ἡ Πολιτεία τοῦ Πλάτωνος ἀντιπροσωπεύει τὸ φυσικὸν δίκαιον, οἱ Νόμοι τὸ θετόν, ἡ Πολιτεία εἰκονίζει τὸ ἰδεῶδες πολίτευμα οὐδαμοῦ τῆς γῆς δυνάμενον νὰ ἐφαρμοσθῇ, οἱ Νόμοι εἰκονίζουσι τὴν πραγματικότητα, τὴν ἰσονομίαν) προτείνεται ἡ ἴδρσις τριῶν δεσμοτηρίων ἐν τῇ πόλει. Ἐν 10ῳ τῶν Νόμων 908 «Δεσμός οὖν ὑπαρχέτω πᾶσι (τοῖς ἀδικοῦσι). Δεσμοτηρίων δὲ ὄντων ἐν τῇ πόλει τριῶν, ἑνὸς μὲν κοινοῦ τοῖς πλείστοις περὶ ἀγορᾶν, σωτηρίας ἕνεκα τοῖς πολλοῖς τῶν σωματικῶν, ἑνὸς δὲ περὶ τὸν τῶν νύκτωρ συλλεγομένων ξύλλογον, (τόπον) σωφρονιστήριον ἐπονομαζόμενον, ἑνὸς δ' αὖ κατὰ μέσσην τὴν χώραν, ὅπῃ περ' ἂν ἔρημός τε καὶ ὡς ὅτι μάλιστα ἀγριώτατος ἢ τόπος, τιμωρίας ἔχων ἐπωνυμίαν φήμην τινα. (909) «Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ τῶν ἐν τῷ σωφρονιστηρίῳ δεσμῶν μηδεὶς τῶν πολιτῶν αὐτοῖς ἄλλος συγγινέσθω πλὴν οἱ τοῦ νυκτερινοῦ ξύλλογου κοινωνοῦντες ἐπὶ νουθητήσι καὶ τῇ τῆς ψυχῆς σωτηρίᾳ ὁμιλοῦντες. Ὅταν δ' ὁ χρόνος αὐτοῖς ἐξέλθῃ τῶν δεσμῶν, ἐὰν μὲν δοκῇ τις σωφρονεῖν αὐτῶν, οἰκείτω μετὰ τῶν σωφρόνων, ἐὰν δὲ μή, ὄφλη (κατὰ διόρθωσιν ἀντὶ ὀφείλῃ) δ' αὖθις τὴν τοιαύτην δίκην, θανάτῳ ζημιούσθω».

Κατὰ ταῦτα τὸ ἐν τῶν δεσμοτηρίων κεῖται παρὰ τὴν ἀγορᾶν διὰ τὰ πολλὰ ἀδικήματα τὰ ἐν τῇ ἀγορᾷ συμβαίνοντα σιγνάκις ἵνα οἱ ἀδικοῦντες φυλάσσωνται ὅπως μὴ φεύγωσιν ὑποκείμενοι ὡς τὸ πολὺ εἰς βραχυχρονίους κρατήσεις· ἕτερον κείμενον πλησίον τοῦ οἰκήματος εἰς ὃ συνέρχονται νύκτωρ ἢ τὸν ὄρθρον (Πλατ. Νομ. 12, 961 καὶ 962 «δεῖ σύλλογον ἐν τῇ πόλει γίνεσθαι πρὸς σωτηρίαν τῇ πόλει καὶ τοῖς νόμοις ... δεῖ δὲ ὄρθριον εἶναι τὸν ξύλλογον, ἡνίκ' ἂν τῶν ἄλλων πράξεων ἰδίων τε καὶ κοινῶν μάλιστα ἢ τις σχολὴ παντί») οἱ σκεπτόμενοι ἐγκριτοὶ (φρόνιμοι) πολῖται πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως καὶ τῶν νόμων ὀνομάζεται σωφρονιστήριον, ἐν ᾧ λαμβάνεται φροντισ ἐπὶ νουθητήσι καὶ τῇ τῆς ψυχῆς σωτηρίᾳ τῶν ἀδικησάντων διὰ διδασκίαν τῶν ἐγκριτῶν πολιτῶν, ἀναλόγου πρὸς τὰ ἐν τῇ Πολιτείᾳ 424 «τροφή (ἀνατροφή) καὶ παιδεύσις χρηστὴ σφζομένη φύσει ἀγαθὰς ἐμποιεῖ». Ὅτι δὲ ἡ μέριμνα αὕτη (νουθητήσις) ὑπὲρ τῶν καταδίκων ἐν τῷ σωφρονιστηρίῳ περιελάμβανεν ἐκπαιδεύσιν καὶ μόρφωσιν τῆς ψυχῆς συνάγεται ἐκ τῶν χωρίων Πλατ. Πρωτ. 325 «ὅς δ' ἂν μὴ ὑπακούῃ κολαζόμενος καὶ διδασκόμενος, ὡς

ἀνιάτον ὄντα τοῦτον ἐκβάλλειν ἐκ τῶν πόλεων ἢ ἀποκτείνειν» καὶ ἐκ τοῦ 326 ἐν ᾧ ἡ νουθητήσις τῶν παίδων περιέχει διδασκίαν «παρατιθέασιν ἐπὶ τῶν βάρθρων ἀναγινώσκειν ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα κατέκμανθάνειν ἀναγκάζουσι, ἐν οἷς πολλαὶ μὲν νουθητήσις ἐνεῖσι, πολλαὶ δὲ διέξοδοι (διηγῆσι) καὶ ἔπαινοι καὶ ἐγκώμια παλαιῶν ἀνδρῶν ἀγαθῶν, ἵνα ὁ παῖς ζηλῶν μιμῆται καὶ ὀρέγεται τοιοῦτος γενέσθαι». Διὰ τοιαύτης οἷτως ἐκπαιδεύσεως σκοπεῖ ὁ Πλάτων τὴν βελτίωσιν τῆς ψυχῆς τῶν καταδίκων.

Διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀρχῆς ταύτης τῆς πνευματικῆς διαπλάσεως τῶν καταδίκων συντελουμένης σήμερον διὰ τῆς ψυχικῆς μορφώσεως καὶ τῆς καταλλήλου ἐργασίας καὶ τῆς γενικῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς ἐν πάσαις ταῖς τάξεσι τῶν ἐν τοῖς δεσμοτηρίοις καταδίκων ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ ὅποια δέον νὰ ἦ ἀπανταχοῦ καὶ πάντοτε ἡ οὐθιμῆσις τῆς δεούσης σωφρονιστικῆς ἐνεργείας πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ὡς ἐπιζητεῖται ἐν ταῖς ἐν Ἀμερικῇ, Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ κρατίστοις σωφρονιστηρίοις. Ταῦτα ἐπιφρονῆται ἡ ὑπέροχος ρῆσις τοῦ σοφοῦ Wilamovitz ἐν τόμ. Α' σελ. 615 ἐν τῷ περὶ Πλάτωνος ἔργῳ αὐτοῦ «Erziehung, Beschäftigung und Unterricht soll dem Schlechten entgegenwirken, ἴτοι ἀνατροφή, ἐργασία καὶ διδασκαλία δέον νὰ καταπολεμήσωσι τὸ κακόν». Ἄλλως ματαία καὶ τοῦναντίον ὀλεθρία ἀποβαίνει ἡ ἀπλὴ κάθειρξις, ἐντὸς τῶν περιβόλων τῶν δεσμοτηρίων, τῶν καταδίκων. Ὅποια δὲ ἄγνοια καὶ πλάνη ἐστὶ ν' ἀποδίδηται καὶ ἰδίᾳ παρ' ἡμῖν ἡ φιλανθρωπικὴ αὕτη τάσις εἰς τοὺς νεωτάτους χρόνους!

Τὸ τρίτον δὲ δεσμοτήριον κεῖται μακρὰν τῆς πόλεως ἐν τῇ ἐρήμῳ χώρᾳ καὶ εἰς δασώδη μέρη, τόπος τιμωρίας ὀνομαζόμενος ἐκδικήσεως πλέον (Bekker) διὰ τοὺς καθ' ὑποτροπὴν ἐγκληματοῦντας καταδικαζομένους καὶ ἀθεραπεύτους καὶ ἐκβαλλομένους ὄσω τῆς πόλεως εἴτε διὰ χρονίων δεσμῶν ἢ θανάτῳ αὐτῶν διότι ἐπέροχεται τοσαύτη τῆς ψυχῆς διατάραξις, ὥστε ἐξικνεῖται μέχρι σημείου ἀδυναμίας τῆς ψυχῆς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν ἀληθῆ προορισμὸν αὐτῆς ἴτοι τοῦ ἀθεραπεύτου αὐτῆς (Cron). Συμφώνως δὲ πρὸς ταῦτα διεκρίνοντο καὶ τὰ τρία χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῶν ποινῶν ἴτοι 1) κόλασις = ὁ σωφρονισμὸς τοῦ ἀδικήσαντος ἐπὶ ὀφείλειᾳ αὐτοῦ πρὸς ἀποσώβησιν περαιτέρω ἀδικήματος αὐτοῦ ὃ δεικνύων τὴν λεπτὴν εὐγένειαν τοῦ Ἑλλ. πνεύματος συνδυναζόντος τὸ κολάζειν μετὰ τοῦ τιμωρεῖσθαι (Ἀριστ. Ρητ. 1, 10, Πλάτ. Γοργ. 472, Deuschle Cron· 2) δίκη ἢ τις δηλοῖ ἐν τῷ δίκην ἢ δίκας διδόναι τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ νόμου καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ δικαίου καὶ 3) ἡ τιμωρία ἢ τις μὴ συνδυναζομένη μετὰ τοῦ κολάζειν, εἰς τὰς βαρεῖας ὑποτροπὰς ἀλλ' ἀπλῶς ἐπιβαλλομένη δηλοῖ τὸ κακὸν τὸ ἐπιβαλλόμενον πρὸς ἐκδίκησιν πλέον καὶ πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ βλαβέντος προσώπου ἢ τῆς πολιτείας καὶ ὅπερ ἦτο τὸ ἔσχατον στάδιον τῆς ποινῆς κατὰ τῶν ἀνιάτων, ἀθεραπεύτων ἐγκληματιῶν. Ἡ ὀφέλεια ἢ μεγίστη ἢ τις προσεγένετο εἰς τοὺς προηγμένους ἐν τῷ πολιτισμῷ λαοὺς τῆς ἀνθρω-

..... ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΝΙΚΟΛ. ΖΕΥΓΩΔΗ

..... 1 ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ 1

Πλουσιωτάτη συλλογή γραφικῆς ὕλης
καθ' οὐσίαν· ἐκτελείται πᾶσα τυπογραφική
ἐργασία κατασκευάζονται σφραγίδες
Στιγμαία ἐκτύπωσις ἐπισκεπτηρίων.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΧΗΜΙΚΩΝ - ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ - ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ - ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Μετὰ Ἐλευθέρων Ἐμπορικῶν Σπουδῶν

ΑΠ. ΧΡ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΥ ἀριστοῦχου Φαρμακαποιοῦ - Χημικοῦ
Βερανζέρου 1. (Πλατεία Κάνιγγος)

Διὰ τὰ **ΟΦΘΑΛΜΟΛΟΓΙΚΑ** νοσή-
ματα συνιστῶμεν τὴν κλινικὴν
ΣΠΗΛΙΟΥ Ι. ΧΑΡΑΜΗ
Τ. ΥΦΗΓΗΤΟΥ, ΟΦΘΑΛΜΟΛΟΓΟΥ
27-Μενάδρου-27 Ἀθῆναι τηλ. 654

ΠΕΤΡΟΣ. ΠΟΥΚΡΑΤΗΣ
Μαιευτὴρ — Συφιλιδολόγος
ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΚΡΑΤΗΣ
Παιδίατρος — Ὑγιεινολόγος
Ὀδὸς Κάνιγγος 21

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ
ΜΩΣΑΪΚΩΝ ΠΛΑΚΩΝ
Δ. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΕΝΕΛΟΥ 18
& ΕΝ ΤΖΙΤΖΙΦΙΕΣ ΦΑΛΗΡΩΝ

.....**ΜΕΓΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ**.....
.....**Κ. Γ. ΝΑΥΠΛΙΩΤΗ**.....
16 ΗΦΑΙΣΤΟΥ 16
Χρηματοκιβώτια — Πλάστιγγες
Ἐπιπλα

ΗΛΕΚΤΡΟΚΙΝΗΤΟΝ
ΕΥΛΟΥΡΓΙΚΟΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ
ΔΑΜΙΑΝΟΥ ΜΕΝΕΓΑ & ΣΙΑ

ΟΔΟΣ ΕΛΠΙΔΟΣ 10 (ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΥΡΙΑΚΟΥ)

- ΑΘΗΝΑΙ -

ΕΚΤΕΛΟΥΝΤΑΙ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ ΕΥΛΟΥΡΓΙΚΑΙ
ΕΡΓΑΣΙΑΙ

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ
ΠΑΤΩΜΑΤΑ
ΕΠΙΠΛΑ κ.τ.λ.

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ & ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ
ΓΡΑΦΕΙΑ· ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ : ΑΘΗΝΑΙ, ΑΔΜΗΤΟΥ 18 - Θ. ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ 2

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΣΩΤΕΡ.

ἐκδόσεως ἀπλῆς δραχμαὶ 125

» πολυτελοῦς δραχ. 200

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΞΩΤΕΡ.

ἐκδόσεως ἀπλῆς δολ. 5 ἢ λιρ. γρ. 1

» πολυτ. » 10 ἢ » » 2

Εἰς τὰ ἐκδοθέντα μέχρι σήμερον τεύχη περιλαμβάνονται

ἔργα καὶ μεταφράσεις τῶν

Παύλου ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ...
Ἄντ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ
Ἰπποκράτους ΚΑΡΑΒΙΑ...
Ἐμμανουὴλ ΜΠΑΡΔΑΝΗ
ΒΑΡΔΑΚΗ ΔΙΟΦΑΝΤΟΥ.....
ΒΑΡΔΑΚΗ ΣΠΥΡΟΥ.....
ΒΙΑΖΗ ΔΕ ΣΠΥΡΟΥ+.....
ΓΛΕΖΟΥ ΠΕΤΡΟΥ.....
ΔΑΔΔΑ ΜΙΑΤΙΑΔΟΥ.....
ΔΑΥΙΔ ΙΩΣΗΦ.....
ΔΕΛΑΜΑΝΗ ΣΤΑΥΡΟΥ.....
ΔΡΟΣΥΝΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ.....
ΖΕΓΓΕΛΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ...
ΚΑΖΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ.....
ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ...
ΚΟΤΣΑΥΤΗ ΑΝΔΡΕΟΥ.....

ΔΑΥΡΑΓΚΑ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ.....
ΜΙΝΩΤΟΥ ΜΑΡΙΕΤΤΑΣ.....
ΜΠΑΡΔΑΝΗ ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ...
ΜΠΑΡΔΑΝΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ+...
ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ ΣΤΕΛΙΟΥ...
ΠΥΡΓΟΥ ΡΕΝΟΥ.....
ΣΩΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ.....
ΦΑΡΑΝΤΑΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ...
ΧΑΡΑΜΗ ΣΠΗΛΙΟΥ.....
ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ ΔΙΑΙΚΑΣ...
BARDOUING EMMANUEL...
LESUEUR DANIEL.....
MACKIE JOHN.....
MARTIN LUIS.....
RONDIN AUGUSTE.....
ROUSSEAU JEAN.....

Φωτογραφία ἔργων ζωγραφικῆς καὶ Γλυπτικῆς τῶν

ΓΥΖΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ.....
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΜΙΧΑΗΛ.....

MARQUESTE L.....
MASTRAYAM D.....

Μουσικά τεμάχια

LERBS HANS.....

Φωτογραφία διάφορα

ΓΥΖΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ.....
ΚΑΖΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ.....
ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ ΠΑΥΛΟΥ.....
ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΡΗΓΑ.....
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΜΙΧΑΗΛ.....
ΣΩΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ.....
ΧΑΡΑΜΗ ΣΠΗΛΙΟΥ.....

ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣ...
Ἐργαστήριον ΝΙΚ. ΓΥΖΗ...
Τὸ γουσοῦν προσωπεῖον μετὰ τὴν
μορφὴν τοῦ Φαραῶ ΤΟΥΤ—
ΑΝΧ—ΑΜΜΩΝ.....
Τὸ δλόχρυσον κάλυμμα τοῦ τρί-
του φερέτρου τοῦ ΦΑΡΑΩ....